

VÝROČNÁ SPRÁVA

AMNESTY INTERNATIONAL 2017/18

STAV ĽUDSKÝCH PRÁV VO SVETE

ÚVOD

Výročná správa Amnesty International 2017/18 dokumentuje stav ľudských práv vo svete za rok 2017.

Predslov, päť regionálnych prehľadov a prehľad 159 krajín a území podávajú svedectvo o utrpeniach, ktoré prežívajú mnohí, či už je to kvôli konfliktom, vysťahovaniu, diskriminácii alebo útlaku. Správa však tiež informuje o tom, že v niektorých oblastiach prišlo v posilnení a zabezpečení ľudských práv k významnému pokroku.

Pre milióny ľudí bol rok 2017 rokom neutíchajúceho utrpenia a strachu, pretože vlády a ozbrojené skupiny mnohými spôsobmi porušovali ľudské práva. Aj v roku 2017 muselo množstvo ľudí v mnohých častiach sveta utiecť pred konfliktami a útlakom. Správa informuje aj o ďalších porušeníach ľudských práv vrátane pretrvávajúceho využívania mučenia a iného zlého zaobchádzania, nerešpektovania sexuálnych a reprodukčných práv, a pokračujúcej beztrestnosti za zločiny spáchané v minulosti.

Táto správa tiež vyzdvihuje odhodlanie tých, ktorí sa postavili za ľudské práva na celom svete a vyjadrili solidaritu s ľuďmi, ktorých práva boli porušované. Poskytuje tiež prehľad kľúčových tém, ktoré znepokojujú Amnesty International. Je dôkazom toho, že ľudskoprávne hnutie je čoraz silnejšie a nádej, ktorú prináša je obrovskou silou zmeny. Správa je dôležitá pre tých, ktorí tvoria politiku, aktivistov a aktivistky a všetkých, ktorí sa zaujímajú o ľudské práva.

Hoci bolo vynaložené enormné úsilie, aby boli informácie čo najpresnejšie, môžu sa zmeniť bez predchádzajúceho oznámenia.

PREDSLOV

„Napriek tomu, že Všeobecná deklarácia ľudských práv oslavuje tento rok svoje 70. narodeniny, je nad slnko jasnejšie, že nikto z nás nemôže považovať naše ľudské práva za samozrejmosť.“

Salil Shetty, generálny tajomník Amnesty International

V roku 2017 okúsili milióny ľudí po celom svete trpkú príchúť zosilňujúcej politiky demonizácie. Jej najväznejšie následky boli viditeľné v brutálnom vojenskom ťažení vo forme etnickej čistky vedenej proti Rohingom v Mjanmarsku, ktorá primäla k úteku do susedného Bangladéša len počas niekoľkých týždňov približne 655 tisíc ľudí, čo predstavuje najrýchlejšie rastúcu utečeneckú krízu v roku 2017. Na konci roka ich vyhliadky do budúcnosti zostali veľmi nejasné a pretrvávajúce zlyhanie svetových lídrov poskytnúť skutočné riešenie pre utečencov do situácie veľa optimizmu nevnáša.

Táto udalosť sa do histórie zapíše ako ďalšie katastrofické zlyhanie sveta reagovať na odporne masové zločiny. Varovné signály boli však v Mjanmarsku viditeľné už dlho predtým: masová diskriminácia a segregácia sa stali bežnou súčasťou režimu, ktorý predstavuje apartheid. Rohingovia boli dlhé roky neustále demonizovaní a zbavení základných podmienok potrebných pre dôstojný život. Transformácia diskriminácie a demonizácie v masové násilie je až tragicky dôverne známa a jej zničujúce následky nemôžu byť jednoducho odčinené.

Tieto otrasné zločiny voči Rohingom boli možno výrazne viditeľné v roku 2017, no tendencie lídrov a politikov demonizovať celé skupiny ľudí na základe ich identity sa rozliehajú po celej planéte. Minulý rok nám opäť ukázal to, čo sa stane, keď sa politika demonizácie stane bežnou, a to s hroznými následkami na ľudské práva.

V roku 2018, kedy Všeobecná deklarácia ľudských práv oslavuje svoje 70. narodeniny, je nad slnko jasnejšie, že nikto z nás nemôže považovať naše ľudské práva za samozrejmosť. My rozhodne nemôžeme považovať za samozrejmosť to, že máme slobodu zhromažďovať sa na protestoch alebo kritizovať naše vlády. Taktiež nemôžeme považovať za samozrejmosť, že máme po dosiahnutí dôchodkového veku alebo v prípade práceneschopnosti prístup k sociálnemu poisteniu, že naše deti môžu vyrastať v mestách s čistým a dýchatelným vzduchom, alebo že ako mladí skončíme školu a dostaneme prácu, ktorá nám umožní zabezpečiť si bývanie.

Boj za ľudské práva nie je nikdy a nikde úplne vyhratý. Hranice sa neustále posúvajú, a tak nemôžeme mať nikdy pocit, že sme už urobili všetko. V histórii ľudských práv to asi nikdy nebolo jasnejšie. A predsa, čeliac bezprecedentným výzvam po celom svete ľudia neustále dokazujú, že ich smäd po spravodlivosti, dôstojnosti a rovnosti nebude nikdy uhasený. Nachádzajú stále nové a odvážne spôsoby ako to vyjadriť, za čo často platia privysokú cenu. V roku 2017 dosiahol tento celosvetový hodnotový boj novú intenzitu.

Útoky na základné ľudskoprávne hodnoty – uznanie dôstojnosti a rovnosti všetkých ľudí – prerástli do obrovských rozmerov. Konflikty podporované medzinárodným obchodom so zbraňami si naďalej vyberajú strašnú daň na civilnom obyvateľstve, a to často zámerne. Či už počas humanitárnej katastrofy v Jemene zhoršenej po zahájení blokády Saudskou Arábiou, počas vládou a medzinárodnými silami necieleného zabíjania civilného obyvateľstva, ktoré bolo Islamským štátom používané ako ľudské štíty v Iraku a v Sýrii, alebo zločinmi voči medzinárodnému právu, ktoré spôsobujú obrovský únik utečencov a utečenkýň z Južného Sudánu. Strany početných svetových konfliktov sa v súčasnosti dokonca už ani neunúvajú predstierať, že by rešpektovali svoju povinnosť chrániť civilistov.

Lídri bohatých krajín aj naďalej pristupujú k celosvetovej utečeneckej kríze vyhýbaním sa problému spojeným s absolútnou bezcitnosťou k ľuďom na úteku. Správajú sa k nim nie ako k ľudským bytostiam, ktoré majú svoje práva, ale ako k problémom, ktorých sa treba zbaviť. Snahy prezidenta USA Donalda Trumpa zakázať vstup všetkých občanov a občianok z niektorých moslimských krajín na základe ich štátnej príslušnosti bol jednoznačne nenávisťným krokom. Väčšina európskych lídrov nie je ochotná bojovať s náročnou výzvou bezpečnej a legálnej regulácie migrácie a v snahe zabrániť ľuďom na úteku priblížiť sa k pobrežiu kontinentu nemá takmer žiadne zábrany. Nevyhnutné následky tohto prístupu sa odrazili na šokujúcom zneužívaní utečencov v Líbyi, a to dokonca s plným vedomím európskych lídrov.

Naprieč Európou a Afrikou sa po sérii dôležitých volieb rozšírili obavy a strach. V Rakúsku, Francúzsku, Nemecku a Holandsku sa niektorí kandidáti pokúsili premeniť sociálne a ekonomické obavy na pocit strachu a viny, a to najmä voči ľuďom na úteku, migrujúcim, a náboženským menšinám. V auguste a v októbri boli prezidentské voľby v Keni zmarené násilím a zavražďovaním ľudí, okrem iného aj na základe ich etnickej identity.

Napriek tomu však ľudia v roku 2017 preukázali pretrvávajúcu ochuť postaviť sa za svoje práva a za hodnoty, ktoré chcú vo svete vidieť. Nové a nebezpečné hrozby dodali protestom silu nabrať druhý dych. Kvôli závažnému ohrozeniu nezávislosti súdництва v Poľsku vyšli do ulíc veľký počet ľudí. V Zimbabwe pochodovali v novembri desaťtisíce ľudí s odhodlaním ukončiť desaťročia pretrvávajúci boj proti despotickej vláde a vyžiadať si v roku 2018 spravodlivé voľby – také, v ktorých bude vôľa ľudu vyjadrená slobodne. V Indii podnietila vzrastajúca islamofóbia a nezákonné popravy moslimov a dalitov vzbura a protesty s mottom: „Nie v mojom mene.“ Rozsiahly pochod na Medzinárodný

deň žien, ktorý prebiehal najmä v USA, no pridružili sa k nemu aj ďalšie menšie protesty po celom svete, sa stal jedným z najväčších pochodov za práva žien v dejinách. Navyše fenomén #MeToo pritiahol obrovskú pozornosť na desivý rozsah sexuálneho zneužívania a obťažovania vo svete.

No cena za postavenie sa nespravodlivosti neustále rastie. V Turecku pokračoval tvrdý a svojvoľný útok na občiansku spoločnosť ako následok neúspešného pokusu o prevrat z roku 2016 obrovskou rýchlosťou, a zmietol so sebou spomedzi ďalších ľudí aj predsedu správnej rady a riaditeľku Amnesty International Turecko. Čína v mene „národnej bezpečnosti“ bezprecedentne tvrdo zasahovala voči jednotlivcom a organizáciám vnímaným ako hrozba pre vládu. V následku rozsiahlych protestov v Rusku boli zadržané stovky nenásilne protestujúcich a prizerajúcich sa ľudí a zástupcov médií, z ktorých mnohí čelili zlému zaobchádzaniu, samovoľnému zadržaniu a vysokým pokutám udeleným po nespravodlivých súdnych procesoch. Napriec veľkou časťou Afriky sa prejavil odpor voči verejným protestom, od samovoľných zákazov v Angole a Čade, až po tvrdé zákroky v Demokratickej republike Kongo, Sierra Leone, Togu a Ugande. Vo Venezuele boli svojvoľne zadržané stovky ľudí a mnohí ďalší trpeli následkami nadmernej a hrubej sily použitej bezpečnostnými zložkami ako reakciu na rozsiahle verejné protesty proti rastúcej inflácii, nedostatku jedla a zdravotníckeho materiálu. V Egypte úrady prísne obmedzili slobodu kritizovať vládu zatvorením neziskových organizácií alebo zmrazením ich finančných prostriedkov, prijatím tvrdého zákona udeľujúceho päť rokov väzby za zverejnenie výskumu bez povolenia vládou a odsúdením novinárov, novinárok, a stoviek politických oponentov a oponentiek. Koncom roka sa v Iráne spustila vlna demonstrácií namierených proti režimu, aké sa neopakovali od roku 2009. Objavili sa správy o tom, že bezpečnostné jednotky zabili a zranili neozbrojených protestujúcich využitím strelných zbraní a ďalšej neprimeranej sily. Stovky ľudí bolo zadržaných a väznených vo väzeniach neslávne známych pre mučenie a ďalšie nevhodné zaobchádzanie.

Rok 2018 tiež predstavuje 20. výročie schválenia Deklarácie OSN o ochrancoch ľudských práv, ktorá upravuje ich ochranu a povzbudzuje k tomu, aby sa sme sa všetci postavili za ľudské práva. O dve desaťročia neskôr však tí, ktorí na seba berú bremeno obraňovania ľudských práv čelia najväčším následkom. V roku 2017 bola tragická smrť laureáta Nobelovej ceny Liu Xiaobo v Číne príkladom pohrdania, s akým sa stretávajú obrancovia a obrankyne ľudských práv zo strán mnohých vlád. Liu zomrel 13. júla vo väzbe v dôsledku rakoviny pečene po tom, ako mu čínske orgány odmietli povoliť podstúpenie liečby.

Zároveň boli národná bezpečnosť a boj proti terorizmu pre vlády aj naďalej zámenkou pokúsiť sa upraviť vzťah medzi štátnou mocou a individuálnou slobodou. Jednoznačnou zodpovednosťou štátu je ochrana ľudí pred terorizujúcim násilím, no čoraz častejšie sa tak deje skôr na úkor ľudských práv než v záujme ich ochrany. Európa sa naďalej približuje konceptu takmer nepretržitého stavu sekuritizácie. Francúzsko napríklad v novembri ukončilo výnimočný stav, no urobilo tak jedine po prijatí nového protiteroristického zákona, ktorý mnohé opatrenia výnimočného stavu zakomponoval do všeobecného práva.

Napriec závažnosti týchto útokov na ľudské práva je však pre porozumenie celosvetového boja za hodnoty ľudskej dôstojnosti a rovnosti potrebné, aby sme sa vyhli stotožňovaniu represívnych foriem vlády so zásadovou mocou ľudu. V dnešnej dobe prebieha boj o verejné priestory medzi častokrát polarizovanými extrémami. Zatiaľ čo v Poľsku a v USA prebiehajú veľké protesty za ochranu ľudských práv, na fašistickom pochode vo Varšave a rasistickej manifestácii v Charlottesville ľudia protestovali za politiku, ktorá odporuje ľudským právam. Násilné a nekorektné politiky a praktiky, ktoré popierajú ľudské práva určitým skupinám si získavajú podporu ľudí v mnohých krajinách.

Dnes už množstvo z najdôležitejších verejných priestorov existuje online, kde nástroje na adresovanie vznikajúcich výziev nedokážu spĺňať svoju úlohu. Odpoveď na záplavu násillia na internete, najmä voči ženám, a podnecovanie nenávisti voči menšinám, si vyžiadala len malú a nesúvislú pozornosť sociálnych médií a nedostatočné konanie zo strany vlád. O dopade „falošných správ“ ako nástroja na manipuláciu verejného názoru bolo v roku 2017 do veľkej miery diskutované Technologické možnosti zmazať rozdiely medzi realitou a fikciou budú v budúcnosti pravdepodobne už len rásť, s čím vzrastajú dôležité otázky o prístupe ľudí k informáciám. Tieto obavy sú spojením extrémnej koncentrácie kontroly iba malého množstva spoločností nad informáciami, ku ktorým majú ľudia na internete prístup, a veľkej nevyváženej moci medzi jednotlivcami a medzi spoločnosťami a vládami, ktoré ovládajú obrovské množstvo dát. Možnosti ovplyvňovať postoje verejnosti, ktoré z toho vyplývajú, sú rozsiahle, vrátane virtuálne nekontrolovaného potenciálu podporovať nenávisť a násillie.

Ako sa blížíme k 70. výročiu Všeobecnej deklarácie ľudských práv v decembri 2018, stáva sa výzva, ktorú máme pred sebou, jasnejšou. Toto je chvíľa, kedy musíme opäť získať základný princíp rovnosti a dôstojnosti všetkých ľudí, vážiť si tieto hodnoty a požadovať to, aby sa stali základom pre tvorbu a vykonávanie politickej moci. Umelé hranice vystavané politikou demonizácie nás vedú jedine smerom ku konfliktom a násilliu, strašnej vízii ľudstva spravovaného čistým sebazáujmom a zaslepeniu voči nepriaznivému stavu druhých. Priveľa svetových lídrov už dovolilo zástancom demonizácie diktovať podmienky a nedokázalo priniesť iný pohľad.

Je čas, aby sa to zmenilo. Musíme odmietnuť akceptovanie demonizácie a namiesto toho vybudovať kultúru solidarity. Musíme zdokonaľiť našu schopnosť štedrosti voči druhým. Musíme presadiť právo všetkých ľudí zúčastňovať sa budovania spoločnosti, do ktorej patria. A musíme tiež hľadať konštruktívne odpovede – založené na ľudských právach – na frustráciu, hnev a odcudzenie, ktoré poskytujú úrodnú pôdu pre nákazlivú politiku obviňovania.

Nový rok nám prináša životne dôležitú príležitosť opätovne sa zaviazať k princípom ľudských práv, keď sa sami seba pýtame, v akej spoločnosti vlastne chceme žiť. Nesmieme ju premárniť.

EURÓPA A STREDNÁ ÁZIA – REGIONÁLNY PREHĽAD

V Európe aj v strednej Ázii sa priestor pre občiansku spoločnosť stále zmenšoval. V krajinách východnej Európy a strednej Ázie prevládala nepriateľský diskurz k ľudským právam. Obrancovia a obrankyne ľudských práv, aktivisti a aktivistky, médiá a politická opozícia sa častokrát stávali terčmi úradov. Právo na združovanie a nenásilné zhromažďovanie aj právo na slobodu názoru a prejavu sa stali terčmi útokov naprieč regiónom. Verejné protesty sa stretli s paletou obmedzujúcich opatrení a neprimeraného použitia sily zo strany polície. Vlády zavádzali rôzne protiteroristické opatrenia, ktoré v mene bezpečnosti neprimerane obmedzujú práva ľudí. Milióny ľudí čelili erózii svojich ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv, ktorá viedla k zníženiu sociálnej ochrany, zvýšeniu nerovnosti a systematickej diskriminácii. Štáty opakovane zlyhali v prijímaní zodpovednosti za ochranu ľudí na úteku a migrujúcich ľudí. Ženy a dievčatá zažívali systematické porušovania ľudských práv a zneužívanie, vrátane mučenia a zlého zaobchádzania a čelili rozsiahlemu rodovo podmienenému násiliu. Diskriminácia a stigmatizácia menšín bola bežná, skupiny čelili obťažovaniu a násiliu. Niektorí väzni svedomia boli prepustení.

V roku 2017, prvýkrát v takmer 60-ročnej histórii existencie Amnesty International, sa predseda správnej rady a riaditeľka sekcie Amnesty International stali sami súčasne väzňami svedomia. V júni bol zatknutý Taner Kılıç, predseda správnej rady Amnesty International Turecko. 10. júla boli počas školenia zadržaní ďalší obrancovia a obrankyne ľudských práv, známi ako "Istanbulská 10", vrátane Idil Eser, riaditeľky Amnesty International Turecko. Istanbulská 10 a Taner Kılıç sa neskôr postavili pred súd na základe obvinení súvisiacich s terorizmom a ich zatknutie sa stali súčasťou represíí proti občianskej spoločnosti po zmarenom prevrate v júli v roku 2016. Ku koncu roku bola Istanbulská 10 do nasledujúceho súdneho konania prepustená, ale Taner Kılıç zostal zadržaný. Aj keď prokurátor voči nim nevzniesol žiaden usvedčujúci dôkaz, stále im hrozí súdne konanie na základe absurdných obvinení, za ktoré môžu byť odsúdení až na 15 rokov väzenia.

Zásahy proti nesúhlasným hlasom v Turecku boli súčasťou rozširujúceho sa trendu zmenšovania priestoru pre občiansku spoločnosť v Európe a strednej Ázii. Obrancovia a obrankyne ľudských práv čelili obrovským prekážkam a terčmi útokov boli predovšetkým práva na slobodu zhromažďovania a združovania.

Na východe prevládala diskurz nehostinný k ľudským právam, protikorupčným aktivistom a aktivistkám a sexuálnym menšinám. Tento diskurz sa posúval aj na západ a prvýkrát sa v podobe legislatívy prejavil v Maďarsku. Krajina prijala zákon, ktorý účinne stigmatizuje mimovládne neziskové organizácie, ktoré prijímajú zahraničné zdroje.

Násilné útoky spôsobili smrť a zranenia v Barcelone, Bruseli, Londýne, Manchestri, Paríži, Štokholme, Petrohrade a na viacerých miestach v Turecku. Odpoveďou vlád sa stalo prijímanie rôznych protiteroristických opatrení, ktoré v mene bezpečnosti neprimerane obmedzujú práva ľudí.

Milióny ľudí čelili erózii ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv. To viedlo v mnohých krajinách k zníženiu sociálnej ochrany, zhoršeniu nerovnosti a systematickej diskriminácii. Chudoba zasiahla najviac ženy, deti, mladých alebo málo platených pracovníkov a pracovníčky, znevýhodnené osoby, migrujúcich ľudí a žiadateľov a žiadateľky o azyl, etnické menšiny, ľudí na dôchodku a bez záväzkov.

Vlády v celom regióne zlyhali v prijatí zodpovednosti za ľudí na úteku a migrujúcich. V druhej polovici roku sa počet migrujúcich a ľudí na úteku nepravidelne prichádzajúcich do EÚ výrazne znížil. Príčinou boli dohody o spolupráci s líbyjskými úradmi, ktoré ignorovali, a dokonca sami prispievali k porušovaniu práv tých, ktorí a ktoré zostali v krajine uväznení. Ľudia, ktorí sa dokázali dostať do EÚ, čelili zvýšenému riziku nútených návratov napríklad do Afganistanu a ďalších krajín, v ktorých boli ich životy alebo sloboda ohrozené.

Rusko po deviatykrát využilo pri hlasovaní v Bezpečnostnej rade OSN svoje právo veta, aby ochránilo sýrsku vládu pred dôsledkami páchania vojnových zločinov, alebo zločinov proti ľudskosti. Rutinným využívaním práva veta dáva Rusko najavo, že prijíma páchanie vojnových zločinov. Všetky strany konfliktu tak môžu v Sýrii páchať zločiny bez trestu, pričom najvyššiu cenu platí civilné obyvateľstvo.

SLOBODA PREJAVU

Občianska spoločnosť vo východnej Európe a strednej Ázii čelila zneužívaniu a obmedzeniam. Popri legislatívnych obmedzeniach médií, mimovládnych neziskových organizácií a verejných zhromaždení, boli tučty jednotlivcov v Bielorusku a v Rusku za svoj nenásilný aktivizmus uväznené a stali sa väzňami a väzenkyňami svedomia.

V Tadžikistane sa kvôli obmedzeniam, ktoré vláda prijala, aby umlčala kritické hlasy, prehýbil pokles rešpektu voči slobode názoru a prejavu. Polícia a bezpečnostné zložky zastrašovali a obťažovali novinárov a novinárky. Právnicki a právničky, ktorí obhajovali ľudské práva, sa potýkali so svojvoľnými zatknutiami, politicky motivovanými stíhaniami, tvrdými trestami odňatia slobody a obťažovaním.

V Kazachstane čelili ľudia z médií, aktivisti a aktivistky politicky motivovaným stíhaniam a útokom. Úrady využívali na zrušenie nesúhlasných hlasov na internete a sociálnych médiách čoraz vypracovanejšie a agresívnejšie metódy, pričom nezávislé médiá takmer úplne prestali existovať. V Azerbajdžane bola proti kritickým hlasom namierená cieľená kyber-kampaň.

Vláda v Uzbekistane svojich občanov a občianky doma aj v zahraničí nezákonne sledovala – posilnila už existujúce nehostinné prostredie pre novinárov a novinárky, aktivistov a aktivistky a v uzbeckých občanoch a občiankach žijúcich v Európe živila atmosféru strachu. Obrancovia a obrankyne ľudských práv a novinári a novinárky boli predvolávaní na výsluchy na policajné stanice, väznení v domácich väzeniach a stali sa terčmi útokov zo strany úradov.

De facto úrady na Kryme potlačali nesúhlasné názory. Lídrov a líderky komunity krymských Tatárov, ktorí vystúpili proti ruskej okupácii a ilegálnej anexii polostrova, vyhostili z krajiny alebo skončili vo väzbe.

V súvislosti s pokusom o prevrat v roku 2016 Turecko stále väznilo desiatky tisíc osôb považovaných za vládnych kritikov a kritičky. Kritika vlády sa z hlavných médií takmer vytratila. Viac ako 100 novinárov a novinárok chradlo vo väzeniach – viac ako v akejkolvek inej krajine – mnohí mesiace, na základe falošných obvinení.

Pozitívne správy z východnej Európy a strednej Ázie sa týkajú prepustenia väzňov a väzenkýň svedomia a ďalších dlho väznených, predovšetkým v Uzbekistane. V Azerbajdžane bolo prepustených niekoľko väzňov svedomia, ale ich miesta počas nikdy nekončiacej politiky represie nahradili iní. V Rusku po rozhodnutí Ústavného súdu prepustili a zbavili obvinení Ildara Dadina, prvého a doteraz jediného človeka, ktorý bol uväznený na základe nedávno prijatého zákona, ktorý kriminalizuje opätovné porušenie drakonických obmedzení verejného zhromažďovania.

OBMEDZUJÚCE ZÁKONY

V Európe aj v strednej Ázii boli prijímané obmedzujúce zákony. Maďarsko sa inšpirovalo legislatívou o transparentnosti organizácií financovaných zo zahraničia, ktorú Rusko prijalo v roku 2012. Mimovládne neziskové organizácie, ktoré prijímajú viac než 24 000 eur priamym alebo nepriamym financovaním zo zahraničia, sa musia znovu zaregistrovať ako “občianske organizácie financované zo zahraničia” a musia touto značkou označiť každú publikáciu. Tento krok sprevádzala stigmatizujúca rétorika vlády. Podobnú legislatívu navrhli aj v Ukrajine a v Moldavsku, ktoré ju ale stiahlo kvôli námietkam zo strany občianskej spoločnosti a medzinárodných organizácií.

V Poľsku sa v novembri konali obrovské protesty po tom, čo poľskí poslanci a poslankyne schválili dve legislatívne novely, ktoré ohrozujú nezávislosť justície, čím ohrozili právo na spravodlivý súdny proces a ďalšie práva. Prezident Andrzej Duda v júli návrhy vetoval, ale následne ich prepísal a v septembri predložil do parlamentu.

SLOBODA ZDRUŽOVANIA A ZHROMAŽĎOVANIA

Vo východnej Európe a v strednej Ázii úrady zakročili proti nenásilným protestujúcim. Počas masových protikorupčných protestov v Rusku v marci využila polícia neprimeranú silu. Rusko takisto prekonalo svoj rekord v počte hromadných zadržaní stoviek väčšinou nenásilných demonštrujúcich v hlavnom meste Moskva a viac ako tisíceky v ďalších častiach krajiny, vrátane opozičného lídra Alekseja Navaľneho. Počas protikorupčných protestov v krajine v júni a v deň narodenín prezidenta Vladimíra Putina, boli 7. októbra opäť zadržané stovky ľudí.

V Kazachstane zostalo organizovanie alebo účasť na nenásilnej demonštrácii bez schválenia úradmi považované za priestupok. V hlavnom meste Kirgizska Biškeek zakročila polícia proti nenásilnej demonštrácii proti obmedzovaniu slobody prejavu a zatkla niekoľko zúčastnených. Bieloruské úrady násilím potlačili masové demonštrácie proti zdaneniu nezamestnaných.

Diskriminačná novela zákona v Poľsku viedla k zákazom určitých demonštrácií a uprednostňovala provládne zhromaždenia. Ľudia, ktorí sa zúčastnili demonštrácii proti vládnym politikám boli stíhaní, obťažovaní orgánmi činnými v trestnom konaní a politickými oponentmi a nemohli využívať svoje právo na slobodu nenásilného zhromažďovania.

V niektorých krajinách západnej Európy sa verejné protesty stretli s viacerými obmedzujúcimi opatreniami a zneužívaním. V Nemecku, Francúzsku, Poľsku a Španielsku sa odpoveďou vlád na verejné zhromaždenia proti obmedzujúcim politikám či porušovaniam ľudských práv stalo uzavretie verejných priestorov, neprimerané využitie policajnej sily, obmedzenie pohybu nenásilných protestujúcich, alebo “chlievikovanie”, sledovanie a hrozby využitia administratívnych či trestných sankcií. Francúzska vláda pokračovala vo využívaní opatrení

výnimočného stavu, aby zakázala verejné zhromaždenia a obmedzila slobodu pohybu, čím zabránila jednotlivcom zúčastňovať sa na demonštráciách.

V októbri španielske bezpečnostné zložky, ktorým bolo nariadené, aby zabránili konaniu katalánskeho referenda o nezávislosti, využili proti demonštrujúcim nepotrebnú a neprimeranú silu a stovky z nich zranili. Boli zaznamenané dôkazy o tom, ako polícia zbila nenásilných demonštrujúcich.

PROTITERORISTICKÉ OPATRENIA A BEZPEČNOSŤ

V západnej Európe boli urýchlene prijímané neprimerané a diskriminačné protiteroristické zákony. Prijatie smernice EÚ o boji proti terorizmu v marci nastolilo trend smerom k rozšíreniu takýchto opatrení v roku 2018, keďže štáty transponovali smernicu do vnútroštátneho práva.

Široká definícia terorizmu v zákone a zlá aplikácia protiteroristických zákonov na širokú skupinu ľudí – obrancov a obrankyne ľudských práv, environmentálnych aktivistov a aktivistky, ľudí na úteku a migrujúcich, novinárov a novinárky – pokračovalo v Turecku, ale aj v západnej Európe. Vágne zákony trestajúce “glorifikáciu” alebo “ospravedlňovanie” terorizmu boli vo Francúzsku, Španielsku a vo Veľkej Británii využívané na stiahnutie aktivistov a aktivistiek a skupín občianskej spoločnosti pre názory vyjadrené na internete a na sociálnych médiách.

Po takmer dvoch rokoch skončil v novembri vo Francúzsku výnimočný stav. V septembri prijalo Francúzsko nový protiteroristický zákon, ktorý do bežného zákona vložil mnohé z opatrení povolených počas výnimočného stavu.

Namiesto vyšetrovania trestného stíhania podozrivých páchatelov násilných útokov zaviedlo mnoho štátov administratívne opatrenia a kontroly, ktoré obmedzujú práva všetkých. Často ich aplikovali na základe vágnych dôvodov, ktoré boli často prepojené na vierovyznanie či združovanie. Zadržanie bez obvinenia či súdu bolo navrhnuté vo viacerých krajinách vrátane Francúzska, Holandska a Švajčiarska a prijaté aj v nemeckom Bavorsku.

Mnoho členských krajín EÚ sa pokúšalo prepojiť utečeneckú krízu s teroristickými hrozbami. Hoci bolo usvedčenie sýrskeho rezidenta na Cypre “Ahmeda H.” maďarským súdom na základe falošných teroristických obvinení anulované, Ahmed H. zostal zadržaný až do nového súdneho pojednávania. Na konci roku súdny proces stále prebiehal. Bol usvedčený zo spáchania “aktu terorizmu” za hádzanie kameňov a rozprávanie k davu cez megafón počas stretov s hraničnou políciou.

Niekoľko krajín v Európe a v strednej Ázii sa intenzívnejšie zameralo na online aktivity, ktoré vnímali ako potenciálny hnací faktor pre aktivity súvisiace s terorizmom alebo pre “extrémistické” aktivity. Veľká Británia navrhla kriminalizovať opakované prezeranie online obsahu “súvisiaceho s terorizmom” trestom odňatia slobody na maximálne 15 rokov. Vo Francúzsku už podobné opatrenia existovali a boli považované za protiústavné.

Vo východnej Európe a v strednej Ázii nasledovali vládne odpovede na skutočné alebo vnímané hrozby terorizmu alebo extrémizmu veľmi známy model. Extradície a predvedenie podozrivých do destinácií, v ktorých im hrozilo mučenie alebo iné zlé zaobchádzanie, boli časté a rýchle. Jednotlivci boli násilne vrátení v rozpore s medzinárodným právom. Na Severnom Kaukaze v Rusku boli v súvislosti s bezpečnostnými operáciami hlásené nútené zmiznutia, nezákonné zadržavanie, mučenie a iné zlé zaobchádzanie, ako aj mimosúdne popravy. Na Ruskom okupovanom Kryme potláčali de facto úrady akúkoľvek formu nesúhlasu a pokračovali vo svojvoľných útokoch na komunitu krymských Tatárov na základe protixtrémistickej a protiteroristickej legislatívy.

ĽUDIA NA ÚTEKU A MIGRUJÚCI

V roku 2017 dorazilo do Európy 171 332 utečencov a utečenkýň, migrantov a migrantiek, oproti 362 753 v roku 2016. K tomuto zníženiu prišlo najmä v dôsledku spolupráce štátov EÚ s Líbyou a Tureckom. Najmenej 3 119 ľudí zahynulo pri pokuse o prechod Stredozemným morom. Štáty EÚ zvýšili úsilie zabrániť neregulárnemu vstupu na ich územie a tiež zvýšili počet navrátených osôb, a to aj cez politiky, ktoré vystavili v tranzitných krajinách i krajinách pôvodu migrantov, migrantky, a osoby, ktoré potrebujú ochranu, zlému zaobchádzaniu, mučeniu a zneužívaniu.

Európske vlády využívali rozvojovú pomoc, obchod a iné výhody na to, aby podporovali zavádzanie prísnejších opatrení na ochranu hraníc tranzitných krajín, vrátane tých, v ktorých boli zdokumentované rozsiahle a systematické porušovania práv utečencov a migrantov, a to bez náležitých ľudskoprávných garancií. To viedlo k uväzneniu tisícov ľudí na úteku a migrujúcich v krajinách, v ktorých im chýba adekvátna ochrana, a kde sú vystavení závažným porušeniam ľudských práv.

Mimovládne organizácie, ktoré v prvej polovici roku 2017 zachránili v centrálnej časti Stredozemného mora najviac ľudí, boli vystavené diskreditácii, útokom politikov a čelili obmedzeniam svojich aktivít novým etickým kódexom, ktorý zaviedli talianske úrady.

Rusko, podobne ako iné krajiny v Európe a strednej Ázii, pokračovalo vo vracaní žiadateľov a žiadateľiek o azyl a utečencov a utečenkyň do krajín, kde im hrozilo mučenie a iné zlé zaobchádzanie.

EURÓPSKA SPOLUPRÁCA S LÍBYOU

Keďže väčšina ľudí na úteku a migrujúcich vyráža na cestu do Európy cez more práve z Líbye, snažila sa EÚ a európske vlády na čele s Talianskom o uzavretie tejto cesty prostredníctvom spolupráce s líbyjskou pobrežnou strážou a ostatnými hráčmi v krajine. S líbyjskými úradmi, ktoré sú zodpovedné za hrubé porušovanie ľudských práv, predovšetkým s líbyjskou pobrežnou strážou a líbyjským generálnym riaditeľstvom pre boj s nelegálnou migráciou, uzatvorili rad dohôd o spolupráci.

Talianska ani iná vláda nezahrnula do týchto dohôd kľúčové záruky dodržiavania ľudských práv a prehliadala ich porušovania, vrátane mučenia a vydierania, ktoré práve tie inštitúcie, s ktorými spolupracovali, páchajú na ľuďoch na úteku a migrujúcich. Kroky európskych krajín viedli ku zvýšeniu počtu zadržaných a zachytených ľudí. Tým európske vlády, predovšetkým vláda Talianska, porušili vlastné medzinárodné záväzky a stali sa spolupáchateľmi porušovania ľudských práv páchaného líbyjskými úradmi, ktoré tieto vlády podporujú a s ktorými spolupracujú.

DOHODA EÚ-TURECKO, SITUÁCIA V GRÉCKU

Dohoda EÚ-Turecko z marca 2016 zostáva v platnosti a ďalej zabraňuje prístup na územie EÚ a k azylu. Dohoda bola cielená na vracanie žiadateľov o azyl do Turecka pod zámienkou, že Turecko je „bezpečnou“ tranzitnou krajinou. Európski lídri udržiavali zdanie, že Turecko poskytuje ochranu porovnateľnú s EÚ, i keď sa od pokusu o puč v roku 2016 stalo pre ľudí na úteku omnoho nebezpečnejšou krajinou. Odstránenie procesných záruk počas výnimočného stavu v Turecku ich vystavuje zvýšenému riziku vyhodenia (tzv. *refoulement*), teda násilného vrátenia do krajín, kde sú vystavení vážnym ľudskoprávnym hrozbám.

V roku 2017 táto dohoda vystavila tisíce ľudí preľudneným, špinavým a nebezpečným podmienkam na gréckych ostrovoch, ktoré sa zmenili na de facto zadržiacie ohrady. Migranti, migrantky a žiadatelia a žiadateľky o azyl tam čakali mesiace na spracovanie ich žiadostí. Niektorí sa stali obeťami násilných zločinov z nenávisťi. Oproti roku 2016 dramaticky poklesol počet ľudí, ktorí prichádzali na grécke ostrovy, najmä v dôsledku dohody EÚ-Turecko, ale relatívny nárast počtu prichádzajúcich ľudí počas leta opäť preťažil už aj tak nedostatočné kapacity prijímajúcich zariadení na ostrovoch. V decembri zostávalo v neistote 13 000 žiadateľov a žiadateľiek o azyl, ktorí na ostrovoch uviazli.

Podmienky prijímania žiadostí o azyl na ostrovoch i na gréckej pevnine boli stále nedostatočné, pričom mnohí žiadatelia a žiadateľky boli nútení spať v stanoch nevhodných do zimných podmienok. Ženy a dievčatá, ktoré sú najviac zraniteľné, boli umiestnené v nebezpečných táboroch.

V priebehu roka otvoril grécky najvyšší súd cestu pre vracanie ľudí z ostrovov do Turecka tým, že potvrdil rozhodnutia gréckych azylových orgánov o tom, že Turecko je krajinou bezpečnou pre ľudí na úteku.

RELOKAČNÉ SCHÉMY

Solidarita s krajinami, ktoré sú vystavené príchodom nových ľudí v prvej línii, chýbala. Európske krajiny si neprerozdelili taký počet žiadateľov a žiadateľiek o azyl z Grécka a Talianska, k akému sa zaviazali v núdzovej relokačnej schéme podpísanej v septembri 2015. Do novembra splnili európske štáty iba 32% zo svojich záväzkov. Ku koncu roka 2017 bolo z Grécka relokovaných 21 703 žiadateľov a žiadateľiek o azyl z celkového počtu 66 400, a z Talianska 11 464 z celkového počtu 35 000.

Medzi krajiny, ktoré najviac neplnili svoje záväzky, patrilo Poľsko a Maďarsko, ktoré do konca roka 2017 odmietli prijať čo i len jedinú žiadosť o azyl z Talianska či Grécka.

Európsky súdny dvor zamietol sťažnosti Slovenska a Maďarska proti schéme povinného rozdeľovania utečencov. Európska komisia tiež otvorila konanie vo veci porušenia predpisov voči Poľsku, Maďarsku a Českej republike pre nedodržiavanie ich relokačných záväzkov.

OBMEDZOVANIE PRÍSTUPU K AZYLU A NAVRACANIE MIGRANTOV A MIGRANTIEK

Maďarsko dosiahlo nové dno, keď prijalo zákon, ktorý umožňuje navrátiť každú osobu, ktorá sa v krajine ocitne neregulárne (bez dokladov), a v hrubom rozpore s legislatívou EÚ zavádza automatickú väzbu pre žiadateľov a žiadateľky o azyl. Úrady zatvárali žiadateľov a žiadateľky o azyl, ktorí prišli na hranice s Maďarskom, do nákladných kontajnerov. Systematické opovrhovanie právami ľudí na úteku, žiadajúcich o azyl a migrujúcich zo strany Maďarska tiež zahŕňalo tvrdé obmedzovanie prístupu ku azylu prostredníctvom obmedzenia prístupu ku dvom

funkčným hraničným „tranzitným zónam“, kde je možné každý pracovný deň podať iba 10 nových žiadostí o azyl. To zanechalo tisíce ľudí v nevyhovujúcich táboroch v Srbsku s rizikom bezdomovectva a núteného návratu späť na juh do Macedónska a Bulharska.

Na vonkajších hraniciach EÚ, predovšetkým v Bulharsku, Grécku, Španielsku a Poľsku stále dochádzalo k porušovaniu práv a núteným návratom. Poľská vláda navrhla zákon, ktorým by legalizovala nútené návraty, bežnú prax na hraniciach s Bieloruskom. Európsky súd pre ľudské práva v zásadnom rozhodnutí odsúdil Španielsko pre porušenie zákazu kolektívneho vyhostovania a pre porušovanie práva na účinné opravné prostriedky v prípade dvoch migrantov, ktorí boli súhrnne navrátení zo španielskej enklávy Melilla do Maroka.

Slovinsko prijalo novelu zákona, podľa ktorej môže zamietnuť vstup do krajiny ľuďom, ktorí prídu na jeho hranice a automaticky vyhostiť ľudí na úteku a migrujúcich, ktorí na územie Slovinska vstúpia neregulérne, a to bez spracovania ich žiadostí o azyl.

NÚTENÉ NÁVRATY

Členské štáty EÚ tiež pokračovali vo zvyšovaní tlaku na vlády iných štátov, aby prijímali navrátených ľudí na úteku a migrujúcich, v niektorých prípadoch bez adekvátnych záruk proti vyhosteniu.

V čase, keď počty civilných obetí v Afganistane dosahujú rekordné hodnoty, európske vlády nútia zvyšujúci sa počet žiadateľov o azyl z Afganistanu, aby sa vrátili do nebezpečnej situácie, pred ktorou utiekli. Nútené návraty do Afganistanu boli realizované z krajín ako Rakúsko, Holandsko a Nórsko.

BEZTRESTNOSŤ A ZODPOVEDNOSŤ V BÝVALEJ JUHOSLÁVII

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu vydal 29. novembra 2017 svoj posledný rozsudok, čím zavŕšil svoje prevažne úspešné, 23-ročné úsilie brať na zodpovednosť páchatelov vojnových zločinov. V novembri taktiež odsúdil podľa medzinárodného práva vodcu bosnianskych Srbov Ratka Mladića na doživotie za zločiny, vrátane genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.

Na národnej úrovni, s výnimkou Bosny a Hercegoviny, kde došlo k drobnému posunu, bola beztrestnosť stále normou. Súdny mali stále obmedzenú kapacitu a zdroje a čelili prílišnému politickému tlaku. Prokurátorom v regióne stále chýbala podpora výkonnej moci a ich prácu ohrozovala atmosféra nacionalistickej rétoriky a nedostatok politickej vôle k trvalej regionálnej spolupráci.

Úrady nepokročili pri objasňovaní osudu viac ako 11 500 ľudí, ktorí zmizli počas ozbrojených konfliktov na Balkáne. Obete násilného zmiznutia a ich rodiny stále nenašli spravodlivosť, pravdu a odškodnenie. V niekoľkých krajinách došlo k miernemu pokroku a to vo forme prijatia zákonov, ktoré upravovali odškodnenie obetí sexuálneho násillia v čase vojny.

ZÁSTERKA „TRADIČNÝCH HODNÔT“ VO VÝCHODNEJ EURÓPE A STREDNEJ ÁZII

Vlády vo východnej Európe a strednej Ázii pokračovali v posilňovaní represii a diskriminácie prostredníctvom propagovania a zvýšeného používania rétoriky diskriminačnej interpretácie takzvaných „tradičných hodnôt“. Tieto „tradičné hodnoty“ boli selektívne xenofóbne, mizogynne a homofóbne interpretácie kultúrnych hodnôt. V Tadžikistane bol tento diškurz použitý na potrestanie LGBTI komunity za „amorálne“ správanie a na vynuovenie „noriem“ obliekania, jazyka a náboženstva primárne vo vzťahu k ženám a náboženským menšinám, a to aj prostredníctvom nových zákonov. V Kazachstane a Rusku dochádzalo k zvýšenému počtu trestných stíhaní a iného zastrašovania náboženských minorít na základe vymyslených obvinení a s pomocou zákonov „na boj proti extrémizmu“. Táto interpretácia „tradičných hodnôt“ dosiahla obľudné rozmery v Čečensku, kde úrady tajne mučili a vraždili gejov.

PRÁVA ŽIEN

Po obvinení hollywoodskeho producenta Harveyho Weinstaina a iných osôb zo šoubiznisu zo sexuálneho zneužívania začali milióny žien na celom svete používať hashtag #MeToo, aby prelomili mlčanie o svojich skúsenostiach a zážitkoch so sexuálnym násillím. To sa stalo mobilizačným momentom pre kritiku obviňovania obetí a volanie po tom, aby boli útočníci braní na zodpovednosť. V tomto roku sa tiež podarilo ženským a feministickým hnutiam mobilizovať tisíce ľudí - vrátane januárových Pochodov žien naprieč Európou a protestov Čierneho pondelku v Poľsku, ktoré úspešne vytvorili tlak na vládu, aby ďalej neobmedzovala prístup k bezpečnému a legálnemu umelému prerušeniu tehotenstva. Aj napriek tomu však ženy a dievčatá v Európe a strednej Ázii stále zažívajú systematické porušovania ľudských práv, vrátane mučenia a iného zlého zaobchádzania, stretávajú sa s odmietnutím práva na zdravie a telesnú autonómiu, nerovnosťou príležitostí a rozšíreným rodovo podmieneným násillím.

V Írsku a Severnom Írsku chýbal vo väčšine prípadov legálny prístup k umelému prerušeniu tehotenstva a v praxi zostával veľmi obmedzený. V Poľsku existujú systémové prekážky v prístupe k bezpečnému a legálnemu umelému prerušeniu tehotenstva. Malta kriminalizuje umelé prerušenie tehotenstva za každých okolností.

EÚ a Moldavsko podpísali Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilí na ženách a boja proti nemu. Ratifikovali ho Cyprus, Estónsko, Gruzínsko, Nemecko, Nórsko a Švajčiarsko - dohromady už 28 štátov. Ukrajina pripojila svoj podpis v roku 2011, ale dohovor neratifikovala.

Aj napriek silnejším legislatívnym zárukám zostávalo rodovo podmienené násilie voči ženám rozšírené v krajinách ako Albánsko, Chorvátsko a Rumunsko. V Rusku na základe diskurzu takzvaných „tradičných hodnôt“ a bez väčšej kritiky verejnosti prešiel parlamentom návrh novely, ktorá dekriminlizuje niektoré formy domáceho násilia. Prezident Putin tento zákon podpísal. V Nórsku a Švédsku rodovo podmienené násilie, vrátane sexuálneho násilia, stále predstavovalo závažný problém bez dostatočnej reakcie štátu.

PRÁVA MENŠÍN

Diskriminácia a stigmatizácia menšín zostáva rozšírená v celej Európe a strednej Ázii, pričom niektoré menšiny čelili prenasledovaniu, násilíu a prekážkam pri zmysluplnom zapájaní sa do spoločnosti.

Na Slovensku zostáva široko rozšírená diskriminácia Rómov a Rómiek. Európska komisia pokračovala v konaní voči Slovensku a Maďarsku vo veci porušenia predpisov a za systematickú diskrimináciu a segregáciu rómskych detí na školách. Segregované tábory, diskriminácia v prístupe k sociálnemu bývaniu a násilné vystahovanie predstavovali každodennú realitu pre 170 000 Rómov a Rómiek, žijúcich na celom území Talianska, pričom približne 40 000 z nich žije v špinavých táboroch. Európska komisia stále neprijala efektívne opatrenia na ukončenie diskriminácie Rómov a Rómiek.

Muslimovia čelili diskriminácii, predovšetkým pri hľadaní práce, v práci a pri prístupe k verejným alebo súkromným službám, napr. vzdelávaniu či zdravotnej starostlivosti.

V Rakúsku bolo novým zákonom zakázané akékoľvek zahaľovanie celej tváre na verejnosti, čo neúmerne obmedzilo práva na slobodu prejavu, viery či náboženského presvedčenia. Úrady v Tadžikistane nútili tisíce žien, aby si v rámci dodržiavania zákona o tradíciách dali na verejných miestach dole moslimskú pokrývku hlavy (hidžáb).

PRÁVA LESIEB, GEJOV, BISEXUÁLNYCH, TRANSRODOVÝCH A INTERSEXUÁLNYCH ĽUDÍ

LGBTI ľudia čelili na východe rastúcemu množstvu útokov a rastúcej diskriminácii, vrátane násilia, svojvoľného zatýkania a zadržovania. V Azerbajdžane bolo počas jedného dňa svojvoľne zadržaných 100 LGBTI ľudí v hlavnom meste Baku. V Uzbekistane a Turkménsku zostával konsenzuálny pohlavný styk medzi mužmi trestným činom s trestom odňatia slobody. Nová ústava Gruzínska vylúčila z definície manželstva páry rovnakého pohlavia. Parlament v Litve prijal novú legislatívu, ktorá diskriminuje LGBTI ľudí. V Rusku bol zákon o „homosexuálnej propagande“ stále v platnosti a užívaní aj napriek tomu, že ho Európsky súd pre ľudské práva označil za diskriminačný.

V apríli sa objavili správy, že čečenské úrady tajne a svojvoľne zadržávajú, mučia a zabíjajú gejov. V reakcii na medzinárodné protesty úrady vyhlásili, že v Čečensku neexistujú gejovia, pričom federálne úrady neboli schopné vykonať účinné vyšetrovanie.

Našli sa však aj príklady pozitívneho vývoja, ľudskej odvahy a solidarity. Ruská LGBTI sieť zorganizovala telefonickú linku pomoci a pomohla utiecť do bezpečia LGBTI ľuďom z Čečenska a iných častí severného Kaukazu. Na Ukrajine sa konal zatiaľ najväčší PRIDE sprievod. Parlament Malty prijal legislatívu umožňujúcu uzatvárať manželstvá i pre páry rovnakého pohlavia a rozšíril všetky práva zosobášených párov aj na páry rovnakého pohlavia. Nemecko priznalo právo na uzatvorenie manželstva všetkým párom bez ohľadu na ich pohlavie či sexuálnu orientáciu a priznalo všetkým zosobášeným párom rovnaké práva na adopciu.

TRANSRODOVÍ ĽUDIA A ĽUDIA S ODLIŠNÝMI POHLAVNÝMI ZNAKMI

Transrodoví ľudia čelili v Európe a strednej Ázii prekážkam v snahe o legálne uznanie ich rodovej identity. Deti a dospelí, ktorí majú odlišné pohlavné znaky, sa stále stretávali s porušovaním svojich ľudských práv, čo sa prejavovalo v nepotrebných, invazívnych a nezvratných lekárskech zásahoch, ktoré mali často škodlivé dopady na ich fyzické a psychické zdravie, predovšetkým ak išlo o deti. V 18 krajinách Európy sú transrodoví ľudia stále nútení podstúpiť sterilizáciu a v 35 musia dostať diagnózu duševnej poruchy, aby si mohli legálne zmeniť svoj rod.

V Grécku a Belgicku bolo možné sledovať pokrok – najnovšie patria ku krajinám v EÚ, ktoré zrušili podmienku sterilizácie a diagnózy duševnej poruchy, i keď reformy legálneho uznania rodu v oboch krajinách stále nezabezpečujú rýchly, transparentný a dostupný administratívny postup.

SLOVENSKO

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Andrej Kiska**

Predseda vlády: **Róbert Fico**

Súdny dvor Európskej Únie (SDEÚ) zamietol žalobu Slovenska proti povinným kvótam na premiestnenie ľudí na úteku. Diskriminácia Rómov a Rómiiek zostávala naďalej rozšírená a Európska komisia pokračovala v konaní vo veci porušenia predpisov proti Slovensku kvôli diskriminácii rómskych žiakov a žiačok na školách.

DISKRIMINÁCIA RÓMOV A RÓMIEK - POLÍCIA A BEZPEČNOSTNÉ ZLOŽKY

V januári boli predstavené nové nástroje prevencie kriminality s cieľom zvýšiť policajnú prítomnosť v rómskych osadách. Nové nástroje prevencie vyvolali obavy mimovládnych organizácií z etnického profilovania a diskriminácie. V septembri podalo Európske centrum pre práva Rómov občianskoprávnu žalobu proti ministerstvu vnútra za porušenie antidiskriminačného zákona kvôli zvýšenej policajnej prítomnosti v rómskych osadách.

V marci podali štyria Rómovia, ktorí sa v apríli 2015 údajne stali obeťou neprimeraného použitia policajnej sily v obci Vrbnica, s pomocou mimovládnej organizácie Centrum pre občianske a ľudské práva ústavnú sťažnosť. Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky vznikla v decembri 2016 obvinenie voči šéfovi policajného zásahu, ale nebola schopná vyvodit' zodpovednosť voči jednotlivým príslušníkom, ktorí sa na zásahu podieľali. Konanie ku koncu roku ešte stále prebiehalo.

V máji zverejnilo Európske centrum pre práva Rómov video, na ktorom príslušníci policajného zboru obuškami napádajú rómske obyvateľstvo počas policajného zásahu v obci Zborov dňa 16. apríla. Nebolo zrejmé, že by obyvatelia a obyvateľky kládli odpor alebo sa sami dopúšťali násillia. Policajný prezident v máji vyhlásil, že viacero aspektov danej akcie vyzerá neprimerane. V júli otvorilo ministerstvo vnútra vyšetrovanie prípadu.

V máji a auguste spustila polícia vyšetrovanie šiestich obetí údajného neprimeraného použitia sily zo strany polície v rómskej osade v Moldave nad Bodvou v júni 2013. Obete boli obvinené zo spáchania prečinu falošného obvinenia polície z protiprávneho konania.

Okresný súd v Košiciach zbavil v máji príslušníkov policajného zboru obvinení zo zlého zaobchádzania so šiestimi rómskymi chlapcami na policajnej stanici v roku 2009. Súd to zdôvodnil nedostatkom dôkazov. Prokurátor sa proti rozhodnutiu odvolal. Prípad je tak opätovne na krajskom súde.

PRÁVO NA VZDELANIE

Konanie vo veci porušenia predpisov, ktoré v roku 2015 spustila Európska komisia proti Slovensku pre systematickú diskrimináciu a segregáciu rómskych detí vo vzdelávaní, stále prebieha. Ministerstvo školstva v marci uviedlo, že sa pripravujú plány na komplexnú reformu. Snahy zaviesť reformu do politik a praxe sú odložené na neurčito. Novely školského zákona z 2015 mali od svojho vstupu do účinnosti iba obmedzený dopad.¹ Nepodarilo sa im vysporiadať sa so systematickým nadmerným zastúpením rómskych detí v špeciálnych školách a v triedach pre deti s ľahkým postihnutím. Bežné základné školy nemali dost ľudských ani finančných zdrojov, aby vyriešili segregáciu rómskych žiakov a žiačok.

Mimovládne organizácie eduRoma a Európske centrum pre práva Rómov kritizovali vo februári výsledky reforiem financovania škôl, ktoré navštevujú žiaci a žiačky, študenti a študentky zo sociálne znevýhodneného prostredia z dielne ministerstva školstva z roku 2016. Zodpovednosť za stanovenie "sociálneho vylúčenia" u študentov a študentiek bola prenesená na psychologov namiesto na sociálnych pracovníkov a pracovníčky. Vyskytli sa prípady nesprávnej klasifikácie, čo viedlo ku alokácii nedostatočných prostriedkov pre školy. Ministerstvo dočasne pozastavilo toto opatrenie a na konci roka boli žiaci a žiačky hodnotení na základe situácie svojich rodičov.

Po tom, čo bola v roku 2016 zatvorená etnicky segregovaná základná škola na Hollého ulici v Žiline, boli v septembri žiaci a žiačky premiestnení do iných škôl. Tento na prvý pohľad pozitívny vývoj bol oslabený nedostatočnou podporou pre rómskych žiakov a žiačky zo strany úradov, predovšetkým pri pokrývaní cestovných nákladov. V marci v jednej zo škôl, kam boli rómski žiaci a žiačky presunutí, protestovalo niekoľko nerómskych rodičov proti presunu.

¹ Slovakia: A lesson in discrimination – segregation of Romani children in primary education (EUR 72/5640/2017)

ĽUDIA NA ÚTEKU A AZYL

V septembri zamietol SDEÚ žalobu Slovenska a Maďarska z roku 2015 proti schéme povinného rozdeľovania ľudí na úteku, ktorá má za cieľ rozdeľovať ľudí na úteku z členských štátov EÚ, ako je Grécko či Taliansko. SDEÚ rozhodol, že inštitúcie EÚ môžu prijať dočasné opatrenia potrebné na efektívnu a rýchlu reakciu na krízovú situáciu, ktorú charakterizuje náhly príliv vysídlených osôb. Ku koncu roka 2017 relokovalo Slovensko iba 16 žiadateľov a žiadateľiek o azyl z celkového prideleného počtu 902.

ČESKÁ REPUBLIKA

ČESKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Miloš Zeman**

Predseda vlády: **Andrej Babiš** (v decembri nahradil **Bohuslava Sobotku**)

Vláda ČR odmietla účasť na povinných EÚ kvótach presídlenia utečencov a utečenkýň. Segregácia rómskych žiakov a žiačok na školách pretrvávala aj napriek reformám. Do platnosti vstúpila novela zákona, ktorá umožňuje samosprávam vyhlasovanie oblastí "so zvýšeným výskytom sociálne nežiadúcich javov" s obmedzením vyplácania príspevkov na bývanie.

PRÁVO NA VZDELANIE

Rómske deti stále čelili diskriminácii v prístupe ku vzdelávaniu aj rok po reforme základného školstva, ktorá mala za cieľ pomôcť inklúzii žiakov a žiačok zo znevýhodneného prostredia do bežných škôl. Vláda ČR v júli zverejnila údaje, ktoré ukazujú, že cez 24% rómskych žiakov a žiačok stále navštevovalo etnicky segregované školy.

V marci nariadil okresný súd škole v Ostrave, aby sa ospravedlnila dvom rómskym žiakom. Škola týchto žiakov odmietla v roku 2014 prijať s odvolaním sa na naplnenú kapacitu. Zákonní zástupcovia žiakov sa sťažovali, že vedenie školy odmietnutie zdôvodnilo tým, že rodičia nerómskych žiakov a žiačok začínajú vyberať svoje deti zo školy, keďže v danom ročníku už bolo 9 rómskych detí. Súd uviedol, že "útek bielych" nie je dostatočným ospravedlnením pre odlišné zaobchádzanie so žiakmi a žiačkami na základe ich etnicity.

PRÁVO NA BÝVANIE

V júli nadobudla účinnosť novela zákona o sociálnom zabezpečení a desiatky samospráv oznámili, že obmedzia prístup k doplatku na bývanie. Táto novela umožňuje samosprávam vyhlásiť oblasti "so zvýšeným výskytom sociálne nežiadúcich javov", ktoré ich obyvateľom a obyvateľkám znemožnia pobrať niektoré prídavky na bývanie. To sa bude týkať nových nájomníkov a nájomníčok, alebo ľudí, ktorí sa prisťahujú do alebo ku takýmto oblastiam. Mimovládne organizácie vyjadrili znepokojenie, že nová úprava bude mať disproporčne vyšší dopad na Rómov a Rómky a chudobných ľudí.

ĽUDIA NA ÚTEKU A AZYL

Česká republika prijala do konca roku iba 12 žiadateľov a žiadateľiek o azyl z celkového počtu 2 691, ktorý jej bol alokovaný v rámci Európskeho núdzového systému premiestňovania z roku 2015, ktorý mal za cieľ rozdeľovať ľudí na úteku z členských štátov EÚ, ako je Grécko či Taliansko. V júni začala Európska komisia konanie vo veci porušenia predpisov voči Českej republike, Poľsku a Maďarsku pre ich odpor voči účasti v systéme. Vláda ČR v júli vyhlásila, že neprijme žiadnych ďalších žiadateľov a žiadateľky o azyl. Európska komisia sa v decembri rozhodla zvýšiť tlak na všetky tri krajiny a postúpila konanie pred Európsky súdny dvor, ktorý bude rozhodovať o ich odmietaní prijímať žiadateľov a žiadateľiek o azyl podľa systému premiestňovania.

Ku koncu roka bolo podaných 974 žiadostí o medzinárodnú ochranu. Trinásť žiadostí bolo úspešných, 79 žiadostí bolo zamietnutých. Šestnástim žiadateľom a žiadateľkám z Afganistanu nebola predĺžená ich dočasná ochrana. Vláda pokračovala v odôvodňovaní takýchto azylových rozhodnutí jej svojvoľným vyhlásením niektorých oblastí Afganistanu ako "bezpečných" i napriek protichodným dôkazom, pričom v Afganistane dochádzalo ku zvyšovaniu výskytu násillia v priebehu celého roka.

RASIZMUS A XENOFÓBIA

Vysokí vládni predstavitelia, vrátane prezidenta, mali voči ľuďom na úteku a migrantom a migrantkám xenofóbne vyjadrenia. Ministerstvo vnútra prezentovalo v rámci predvolebnej kampane ako úspech reštriktívne politiky, kvôli ktorým sa ľudia na úteku Českej republike vyhýbali.

Vo februári zastavila polícia vyšetrowanie smrti rómskeho muža v pizzérii v meste Žatec z roku 2016, pričom uviedla, že žiaden trestný čin sa nestal. Muž zomrel po tom, ako ho zadržali strážnici mestskej polície a niektorí zákazníci, keďže sa údajne správal agresívne.

Rodina obete podala na políciu v januári sťažnosť s tvrdením, že vyšetrowanie nebolo dôkladné. Ich právny zástupca kritizoval políciu za to, že nezaistila miesto činu a dôkazy.

V máji vyzval Komisar Rady Európy pre ľudské práva české úrady, aby odstránili chov ošípaných z miesta bývalého nacistického

koncentračného tábora, kde boli internovaní prevažne Rómovia a Rómky, v obci Lety u Písku. Komisar na jednej strane vyzdvihol úsilie vlády o výkup pozemkov, na druhej vyjadril znepokojenie nad trvaním procesu a opakovaným zlyhaním vlády odstrániť chov ošípaných a postaviť pamätník ako symbol nápravy pre Rómov, ktorí počas druhej svetovej vojny v tábore trpeli a zomierali. Vláda ČR v novembri podpísala zmluvu o odkúpení pozemkov od vlastníka chovu a zaviazala sa, že na jeho mieste vybuduje pamätník.

BEZPEČNOSŤ A ĽUDSKÉ PRÁVA

Česká republika pokračovala v exporte zbraní do krajín, kde hrozilo podstatné riziko, že budú tieto zbrane použité na páchanie alebo napomáhanie páchaniu závažných porušení ľudských práv, vrátane nezákonného použitia sily proti demonštrantom alebo opozičným skupinám. Prezident ČR v máji počas veľtrhu zbraní v Brne vyhlásil, že český zbrojný priemysel potrebuje "vyvážať do celého sveta", popierajúc, že krajina má povinnosť zabrániť opätovnému vývozu svojich zbraní do krajín, ktoré "nie sú bezpečné".

MAĎARSKO

MAĎARSKO

Hlava štátu: **János Áder**

Predseda vlády: **Viktor Orbán**

Pokračovali systematické útoky na práva ľudí na úteku a migrantov a migrantiek. Univerzity a mimovládne organizácie financované zo zahraničia čelili obmedzeniam podľa nových zákonov.

POZADIE

Maďarská vláda čelila protestom doma a rastúcemu medzinárodnému tlaku kvôli znižovaniu miery ochrany ľudských práv a nedodržiavania legislatívy EÚ. Európska komisia iniciovala a pokračovala v štyroch konaniach vo veci porušenia predpisov po tom, čo Maďarsko prijalo zákony, ktoré idú proti slobodám zaručeným Európskou úniou. V máji prijal Európsky parlament komplexnú rezolúciu, ktorou vyjadril znepokojenie nad stavom ľudských práv v krajine. Viac ako štvrtina populácie zostáva ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením a 16% obyvateľov trpí vážnou hmotnou núdzou.

ĽUDIA NA ÚTEKU A AZYL

Maďarsko pokračovalo v prísnom obmedzovaní prístupu do krajiny pre ľudí na úteku a žiadateľov a žiadateľky o azyl prostredníctvom obmedzovania prístupu k svojim dvom funkčným hraničným "tranzitným zónam", v ktorých bolo možné podať iba 10 nových žiadostí o azyl každý pracovný deň. Následkom toho uviazlo 6000 až 8000 ľudí v nedostatočných podmienkach v Srbsku, v nedostatočne zabezpečených táborech, s hroziacim rizikom straty strechy nad hlavou a ďalšieho návratu ďalej na juh do Macedónska a Bulharska.

V marci vydal Európsky súd pre ľudské práva rozsudok vo veci Ilias a Ahmed v. Maďarsko o tom, že zadržiavanie žiadateľov a žiadateľiek o azyl v "tranzitných zónach", v skutočnosti prísne strážených kontajnerových táborech na maďarskej vonkajšej hranici, sa považuje za svojvoľné obmedzenie slobody. Súd tiež rozhodol, že v dôsledku úbohých podmienok, v ktorých boli žiadatelia a žiadateľky o azyl týždne zadržávaní a v dôsledku nedostatku súdnych opravných prostriedkov proti tejto forme väzby, Maďarsko neposkytlo adekvátne záruky proti reálnej hrozbe neľudského a ponižujúceho správania.

V tom istom mesiaci prešiel maďarským parlamentom balíček piatich noviel zákonov o migrácii a azyle, ktoré umožnili automatickú väzbu bez možnosti súdneho preskúmania pre všetkých žiadateľov a žiadateľiek o azyl v hraničných "tranzitných zónach", vrátane 14 až 18-ročných maloletých osôb bez doprovodu. Tieto novely taktiež umožnili zadržiavanie žiadateľov a žiadateľiek o azyl po celú dobu vybavovania ich žiadostí o azyl, vrátane prípadných odvolaní, a umožnili tiež vyhostenie bez riadneho konania všetkých neregulárnych migrantov, ktorí budú zachytení na území Maďarska, za rozsiahly hraničný plot.

Následne väčšina žiadateľov a žiadateľiek o azyl v Maďarsku utiekla pred týmto postupom alebo boli v hraničných "tranzitných zónach" zadržaní na neurčito. Ku koncu roka bolo na hraniciach nezákonne zadržaných skoro 500 žiadateľov a žiadateľiek o azyl. Organizáciám monitorujúcim dodržiavanie ľudských práv a mimovládnym organizáciám, ktoré poskytujú právnu pomoc, bol zo strany maďarských úradov zamietnutý prístup alebo bol poskytnutý vo veľmi obmedzenej miere. Platnosť týchto drakonických opatrení bola pôvodne zamýšľaná len počas "krízovej situácie spôsobenej masovou imigráciou". Avšak na túto "krízovú" situáciu sa odvoláva od septembra 2015 a jej trvanie bolo v auguste predĺžené do marca 2018 i napriek absencii faktického či právneho základu pre jej predĺženie.

Maďarsko ďalej rozšírilo oplotenie hraníc a policajnú prítomnosť na južných hraniciach. Viac ako 20 000 ľudí bolo bez riadneho konania a niekedy násilne navrátených do Srbska, alebo im bolo iným spôsobom zabránené vstúpiť do Maďarska bez toho, aby mali prístup k spravodlivým a účinným azylovým procedúram a preskúmaniu ich potrieb v oblasti medzinárodnej ochrany. V marci noviny Magyar Nemzet zverejnili, že na rozdiel od vyhlásení vlády, ktorá popierala obvinenia, bolo začatých viac ako 40 vyšetrovaní prípadov nadmerného použitia sily políciou na hraniciach v priebehu 18 mesiacov. Väčšina vyšetrovaní bola zastavená bez ďalšieho postupu.

V septembri Maďarsko prehralo spor pred Európskym súdnym dvorom, ktorý rozhodol, že sa Maďarsko nemôže zbaviť účasti v Európskom núdzovom systéme premiestňovania pre prerozdelenie žiadateľov a žiadateľiek o azyl z Grécka a Talianska do iných členských krajín EÚ. Maďarsko stále odmietalo prijať čo i len jednu osobu zo svojej minimálne kvóty 1 294 žiadateľov a žiadateľiek o azyl alebo sa podieľať na iných mechanizmoch regionálnej solidarity. Ku koncu roka neprijalo ani nepresídliť nikoho.

SLOBODA ZDRUŽOVANIA

V apríli spustilo zrýchlené prijatie novely zákona o národnom vyššom vzdelávaní rozsiahle protesty a kritiku vysokoškolských expertov, expertiek a širokej verejnosti. Zákon, ktorý bol všeobecne vnímaný ako namierený proti fungovaniu jednej konkrétnej vzdelávacej inštitúcie, Stredoeurópskej univerzity (CEU), zaviedol nové požiadavky na zahraničné univerzity, ktoré fungujú na území Maďarska, s veľmi prísnymi termínmi, vrátane požiadavky na bilaterálnu medzištátnu dohodu, ktoré ohrozujú pokračovanie fungovania týchto inštitúcií. V tom istom mesiaci začala Európska komisia konanie proti Maďarsku vo veci porušenia predpisov. Podľa Komisie nebol tento zákon v súlade so základnými slobodami EÚ, vrátane slobodného poskytovania služieb, slobody usadzovania sa a akademických slobôd. V októbri odhlasoval maďarský parlament predĺženie lehôt na splnenie nových požiadaviek o jeden kalendárny rok. Vláda ku koncu roka nedokázala uzatvoriť so štátom New York dohodu, ktorá by umožňovala pokračovanie fungovania CEU.

V júni maďarský parlament prijal zákon, ktorý znamená stigmatizáciu mimovládnych organizácií, ktoré prijímajú financie zo zahraničia. Podľa zákona o transparentnosti organizácií, ktoré sú financované zo zahraničia sa neziskové organizácie, ktoré získali viac ako 24 000€ priamych alebo nepriamych zdrojov zo zahraničia, museli znovu registrovať ako "združenia financované zo zahraničia" a umiestniť toto označenie na každú publikáciu. Okrem toho zákon prikázal mimovládnym organizáciám, aby zverejnili identitu ich donorov, podporovateľov a podporovateľiek, ktorí podporili organizáciu sumou prevyšujúcou cca. 1 650€. Zákon bol prijatý počas vládou podporovanej komunikačnej kampane, ktorá mala za cieľ zdiskreditovať mimovládne organizácie a viaceré z nich obvinila z podkopávania národnej suverenity a bezpečnosti. Keďže sa tento zákon týka iba niektorých druhov organizácií občianskej spoločnosti, priamo tieto organizácie diskriminuje a vytvára obmedzenia na ich právo združovať sa, vrátane práva na vyhľadávanie, prijímanie a využívanie zdrojov. Európska komisia upozornila Maďarsko uprostred júla na ďalšie konanie vo veci porušenia predpisov, založené na tvrdení, že tento zákon prináša opatrenia v rozpore so slobodou združovania a neodôvodnené a neprimerané obmedzenie voľného pohybu kapitálu. Komisia tiež vyjadrila znepokojenie vo vzťahu ku povinnosti ochrany osobného života a osobných údajov.

V auguste podala koalícia viac ako 20 mimovládnych organizácií návrh na ústavný súd na zrušenie predmetného zákona.

BOJ PROTI TERORU A BEZPEČNOSŤ

V júni zrušil odvolací súd v meste Szegédna na juhu Maďarska rozsudok nad Ahmedom H., občanom Sýrie, odsúdeným na 10 rokov väzenia za údajné spáchanie "teroristických činov" počas účasti na nepokojoch, ktoré v septembri 2015 zorganizovali na hraniciach Srbska a Maďarska ľudia na úteku a migranti a migrantky. V odvolaní súd rozhodol, že dostupné dôkazy neboli náležite vyhodnotené a nariadil obnovu konania. V auguste sa generálny prokurátor proti tomuto rozhodnutiu odvolal k maďarskému najvyššiemu súdu. Ten v novembri rozhodol, že odvolací súd mal vydať záväzný rozsudok namiesto prikázania obnovy konania. Toto rozhodnutie však nemalo na prebiehajúci proces vplyv. Ku koncu roka Ahmedov prípad čakal na prejednanie pred novo určeným súdom prvého stupňa.

NÁSILIE NA ŽENÁCH A DIEVČATÁCH

Obvinenia zo sexuálneho obťažovania, ktorého sa mali dopustiť muži na významných pozíciách, spustilo v októbri celonárodnú diskusiu o uznávaní a trestnom stíhaní znásilnenia a iných formách sexuálneho násillia. Maďarsko dosiaľ neratifikovalo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a boja proti nemu a stíhanie takýchto zločinov zostáva obmedzené.

POLSKO

POLSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Andrzej Duda**

Predseda vlády: **Mateusz Morawiecki** (nahradil v decembri **Beatu Szydło**)

Polská vláda pokračovala v pokusoch o uplatňovanie politickej kontroly nad súdnictvom, mimovládnyimi organizáciami a médiami. Stovky demonštrantov a demonštrantiek čelilo trestným postihom za účasť na pokojných zhromaždeniach. Ženy a dievčatá stále čelia systematických prekážkam v prístupe k bezpečnému a legálnemu umelému prerušeniu tehotenstva.

ZÁKONY, ÚSTAVA A INŠTITÚCIE

Európska komisia vydala v júli vyhlásenie, že nezávislosť poľského ústavného súdu bola "závažne narušená" a vyjadrila znepokojenie, že ústavnosť poľských zákonov "nemôže byť účinne zaručená". Poľská vláda sa tiež pokúsila rozšíriť svoj vplyv na ďalšie oblasti súdnictva, vrátane najvyššieho súdu, súdnej rady a bežných súdov.

V období od mája do júla prijal parlament štyri zákony o reforme súdnictva. Tieto vyprovokovali silnú reakciu verejnosti, medzivládnych a mimovládnych organizácií, ktoré vyjadrili znepokojenie nad znižujúcou sa nezávislosťou súdnictva a znižujúcim sa právnym štátom. Zmeny by umožnili ministrom spravodlivosti vykonávať kontrolu nad najvyšším súdom a tiež by podkopali nezávislosť súdnej rady, sudcovského samosprávneho orgánu. Prezident 24. júla dva z prijatých zákonov vetoval, konkrétne novelu zákona o súdnej rade a zákona o najvyššom súde.

Novelu zákona o bežných súdoch ale podpísal a vstúpila do platnosti v auguste. Táto dáva ministrom spravodlivosti právomoc menovať a odvolávať predsedov a podpredsedov súdov. V reakcii na to začala Komisia konanie vo veci porušenia predpisov voči Poľsku za porušovanie zákonov EÚ z dôvodu, že zákon, ktorý zavádzal rôzny vek odchodu do dôchodku pre mužov a ženy bol diskriminačný. Konanie ku koncu roku ešte stále prebiehalo. Komisia uviedla, že spustí konanie podľa Článku 7 odsek 1, ktoré môže vyústiť do sankcií v prípade, ak dôjde k prijatiu akéhokoľvek zákona, ktorý dá ministrom spravodlivosti kontrolu nad najvyšším súdom.

Denník Gazeta Wyborcza v októbri priniesol správu, že šiesti prokurátori čelia disciplinárnemu konaniu za kritiku reformy z roku 2016, ktorou sa zlúčila funkcia generálneho prokurátora a ministra spravodlivosti, čím dala ministrom neprimeraný vplyv na súdne procesy.

V decembri prijal poľský parlament novelu zákona o súdnej rade a novelu zákona o najvyššom súde, ktoré podriaďujú súdnu moc politickej kontrole vlády. Dňa 20. decembra aktivovala Európska komisia v bezprecedentnom kroku Článok 7 ods. 1 Zmluvy o EÚ proti Poľsku. Tento proces by mohol viesť ku sankciám za podkopávanie ľudských práv a vlády práva v Poľsku.

SLOBODA ZHROMAŽĎOVANIA

Aj v roku 2017 pokračovali verejné protesty proti vládnym politikám a zákonom o súdnictve, za právo na pokojné zhromažďovanie sa, fungovanie mimovládnych organizácií, slobodu médií, sexuálne a reprodukčné práva a právo na bývanie. Najväčšie demonštrácie sa odohrali v júli, keď do ulíc vyšli stovky tisíc ľudí vo viac ako 100 mestách, aby protestovali proti reforme súdnictva. Príslušníci bezpečnostných zložiek reagovali ťažkopádnyimi bezpečnostnými opatreniami v oblasti okolo parlamentu a prezidentského paláca, čím zamedzovali demonštrujúcim protestovať. Polícia zadržovala skupiny pokojných demonštrantov a demonštrantiek, využívala stále a rôzne formy sledovania a dohľadu na demonštráciách pomocou monitorovacích tímov, ktoré taktiež demonštrujúcich legitimovali, vyhrážali sa rôznymi postihmi, vrátane stíhania za trestný čin. Desiatky demonštrantov a demonštrantiek čelili súdnemu konaniu podľa zákona o drobných priestupkoch a v niektorých prípadoch aj podľa trestného zákona. Konania ku koncu roka stále prebiehali. Stovky ďalších boli v súvislosti s ich účasťou na protestoch predvolené na políciu.

V apríli vstúpila do platnosti novela zákona o zhromaždeniach, ktorá dáva prioritu "pravidelným" zhromaždeniam v centre Varšavy. Tento zákon bol použitý na zákaz alternatívnych demonštrácií alebo protidemonštrácií v prospech provládných zhromaždení a na poskytnutie prístupu provládnej skupine do verejného priestoru neďaleko prezidentského paláca.

SLOBODA PREJAVU

Minister financií, využívajúc nové právomoci, ktoré mu dáva zákon o médiách z roku 2015, prepustil niekoľko riaditeľov a dozorných rád verejnoprávných televíznych a rozhlasových staníc. Vymenoval nových riaditeľov bez toho, aby sa poradil s nezávislou národnou radou pre

vysielanie, čím vo výsledku vláda získala kontrolu nad všetkými verejnoprávnymi médiami. Ku koncu októbra bolo 234 novinárov a novinárov pracujúcich vo verejnoprávných médiách, vrátane vedúcich odborov, degradovaných, prepustených alebo prinútených podať výpoveď.

Investigatívnemu reportérovi Tomaszovi Piątekovi hrozilo trestné stíhanie za knihu, ktorú vydal v júni a ktorá poukazovala na existenciu možného prepojenia ministerstva obrany a ruských tajných služieb. Minister financií podal v júni na Tomasz Piąteka trestné oznámenie za údajné porušenie zákona prostredníctvom "použitia násilia alebo nezákonnej hrozby, [ktorá] má vplyv na výkon funkcie vládneho činiteľa" a "urážky verejného činiteľa v priebehu alebo v spojení s výkonom [svojich] povinností". Trestné oznámenie bolo 26. júna postúpené úradu regionálneho prokurátora vo Varšave. V októbri minister verejne obvinil Tomasz Piąteka z bránenia reformy poľskej armády, a že obvinenia, ktoré sa nachádzajú v knihe, sú "integrálnou súčasťou hybridnej vojny proti Poľsku". Proti novinárovi neboli ku koncu roka vznesené žiadne formálne obvinenia.

SEXUÁLNE A REPRODUKČNÉ PRÁVA

V októbri poľský prezident vyjadril podporu legislatívnemu návrhu odporcov potratov, ktorý by zakázal umelé prerušenie tehotenstva v prípadoch závažného alebo smrteľného poškodenia plodu.

V júni prijal parlament novelu zákona o štátom financovaných zdravotníckych služieb, podľa ktorej sa núdzová antikoncepcia stáva dostupnou iba na základe predpisu, v rozpore s medzinárodnými odporúčaniami o núdzovej antikoncepcii.

SLOBODA ZDRUŽOVANIA

Dňa 4. októbra, deň po celoštátnych protestoch proti reštriktívnym politikám proti umelému prerušeniu tehotenstva, vykonala polícia v rôznych mestách naraz štyri razi v kanceláriách MVO, ktoré sa venujú ženským právam a ktoré podporili protesty. Boli zabavené pevné disky a počítačové dáta, vrátane databáz s údajmi o jednotlivcoch a lekáorskými správami o obetiach domáceho násilia. Úrady vyhlásili, že razi boli súčasťou vyšetrovania bývalých zamestnancov a zamestnankyň ministerstva spravodlivosti z údajného nesprávneho úradného postupu pri správe financií.

V októbri prijal parlament zákon o národnom inštitúte slobody, inštitúcii, ktorá bude rozhodovať o štátnom financovaní MVO. Organizácie občianskej spoločnosti vyjadrili závažné znepokojenie, že zákon umiestňuje tento inštitút pod účinnú kontrolu vlády, ktorá môže negatívne ovplyvniť schopnosť organizácií, ktoré sú kritické voči vláde, získať prístup k takýmto zdrojom.

BOJ PROTI TERORU A BEZPEČNOSŤ

Komisár Rady Európy pre ľudské práva a mimovládne organizácie vyjadril znepokojenie nad nedostatkom riadneho procesu v prípadoch deportácií, v ktorých hrali úlohu dôvody národnej bezpečnosti.

V apríli bol deportovaný do Iraku iracký študent po tom, ako rada pre utečencov zamietla jeho žiadosť o azyl na základe jeho údajnej "hrozby pre národnú bezpečnosť". Jeho právnym zástupcom neboli sprístupnené dôkazy proti nemu, ktoré pripravil úrad vnútornej bezpečnosti. Mimovládna organizácia Helsinská nadácia pre ľudské práva vyhlásila, že odopretie prístupu ku spisovému materiálu žiadateľovi v konečnom dôsledku zamedzilo zoznámiť sa s podrobnými dôvodmi zamietnutia jeho žiadosti o azyl. Nadácia sa v auguste proti rozhodnutiu odvolala.

ĽUDIA NA ÚTEKU A AZYL

Z Poľska prichádzali správy o navracaní žiadateľov a žiadateľiek o azyl z hraničného prieochodu s Bieloruskom. Európsky súd pre ľudské práva si vyžiadal informácie od Poľska o štyroch prípadoch, v ktorých žiadatelia a žiadateľky tvrdili, že im bol opakovane znemožnený vstup na územie Poľska, aby mohli žiadať o medzinárodnú ochranu a že ich to vystavilo zvýšenému riziku vyhostenia - násilnému vráteniu do krajiny, kde im reálne hrozilo stíhanie. Na konci augusta podala mimovládna organizácia Human Constanta so sídlom v Bielorusku ďalšiu žalobu proti Poľsku na Výbore OSN pre ľudské práva pre porušenie zásady nevyhostenia. Konanie ku koncu roku ešte stále prebiehalo.

V júni začala Európska komisia konanie vo veci porušenia predpisov voči Poľsku, Českej republike a Maďarsku pre ich odpor voči účasti v systéme povinného rozdeľovania ľudí na úteku z členských krajín EÚ, ako napríklad Grécka či Talianska. Európska komisia sa v decembri rozhodla zvýšiť tlak na všetky tri krajiny a postúpila konanie pred Európsky súdny dvor.

TURECKO

TURECKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Recep Tayyip Erdoğan**

Predseda vlády: **Binali Yildirim**

V kontexte pretrvávajúceho výnimočného stavu dochádzalo k porušovaniu ľudských práv. Disent bol tvrdo potlačený a obeťami sa stali novinári a novinárky, politickí aktivisti a aktivistky, ako aj obrancovia a obrankyne ľudských práv. Nadalej sa objavovali svedectvá o mučení, ale ich počet bol nižší ako v týždňoch nasledujúcich pokus o štátny prevrat v júli 2016. Akékoľvek efektívne vyšetrovanie porušovania ľudských práv štátnymi úradníkmi a úradníčkami bolo zmarené pretrvávajúcou kultúrou beztrestnosti. Ozbrojené skupiny naďalej vyčíňali a na účet si pripísali aj dva januárové útoky. Avšak nedochádzalo k útokom na civilné obyvateľstvo, ktoré boli v predošlých rokoch na pravidelnom poriadku. Situácie vysídlených ľudí na juhovýchode krajiny sa nevyriešila. Turecko naďalej hostilo jednu z najväčších utečeneckých skupín na svete. Len zo Sýrie bolo v krajine registrovaných vyše troch miliónov ľudí, pričom riziko nútených návratov pretrvávalo.

POZADIE

Výnimočný stav, vyhlásený po pokuse o štátny prevrat v júli 2016, ostal v platnosti počas celého roka. Vznikol tak priestor pre nezákonné obmedzovanie ľudských práv a vláda mohla vydávať zákony bez účinnej kontroly zo strany parlamentu a súdov.

Deväť poslancov a poslankyň z kurdskej Ludovej demokratickej strany (HDP), vrátane lídra a líderky strany, ostalo počas celého roka od zadržania v novembri 2016 za mrežami. Rovnako aj šesťdesiat zvolených starostov a starostiek z Demokratickej regionálnej strany, sesterskej strany HDP, zastupujúcich voličov a voličky v prevažne kurdskej východnej a juhovýchodnej oblasti Turecka, ostalo vo väzení. Nezvolení úradníci, ktorí ich nahradili, zostali vo funkcii v priebehu celého roka. Šesť starostov, vrátane starostov hlavného mesta Ankary a Istanbulu, podalo na žiadosť prezidenta v októbri demisiu, keďže nemali inú možnosť. V krajine nastala situácia, keď až tretinu tureckého obyvateľstva nezastupovali reprezentanti, ktorí boli zvolení v miestnych voľbách v roku 2016.

Vyše 50 tisíc ľudí sa ocitlo vo vyšetrovacej väzbe kvôli obvineniam z členstva v „Teroristickej organizácii Fethullaha Gülena“ (FETÖ), ktorej štátne orgány pripisujú zodpovednosť za pokus o prevrat v roku 2016. Približne rovnaký počet ľudí bol prepustený na kauciu s povinnosťou pravidelne sa hlásiť na políciu. Len niekoľko málo z nich bolo obvinených z reálnej účasti na pokuse o prevrat. Súdnicstvo, oslabené po tom, čo bola tretina sudcov a sudkýň prepustená alebo zadržaná, bolo vystavené extrémnemu politickému tlaku. Svojoľné, zdĺhavé a represívne zadržiavanie vo vyšetrovacej väzbe a porušovanie práva na spravodlivý súdny proces sa stali rutinou.

Ozbrojené konflikty medzi Kurdskou pracovnou stranou (PKK) a vládnymi bezpečnostnými silami pretrvávali. Turecké ozbrojené sily podnikli vojenské operácie proti ozbrojeným skupinám na území Sýrie a Iraku. V septembri parlament schválil predĺženie mandátu na vedenie takýchto operácií o ďalší rok.

V aprílovom referende boli schválené zmeny v ústave, ktorými získala funkcia hlavy štátu rozsiahle právomoci. Odporcovia týchto zmien sa sťažovali, že priestor, ktorý mali k dispozícii v štátnych médiách, bol značne obmedzený a svoj opozičný názor nemohli verejne vyjadriť. Štátne orgány obvinenia z údajných nezrovnalostí pri sčítaní hlasov popreli.

SLOBODA PREJAVU

Zástupcovia občianskej spoločnosti a široká verejnosť sa čoraz častejšie utiekali k autocenzúre, vymazávali odkazy zverejnené na sociálnych médiách, a dištancovali sa od verejného vyjadrovania zo strachu, že prídu o prácu alebo budú trestne stíhaní. Tisíce ľudí, ktorí si uplatňovali právo na slobodu prejavu, bolo stíhaných na základe zákona o zákaze ohovárania a obvinení z terorizmu.

Dôverné informácie z vyšetrovania sa častokrát ocitli v rukách provládných médií a zaplavili titulné strany novín. Hovorca vlády Tureckej republiky sa poškodujúco vyjadroval k prípadom, hoci ich vyšetrovanie stále prebiehalo. Stíhanie novinárov a novinárk, politických aktivistov a aktivistiek neutíchalo a počet stíhaných obrancov a obrankyň ľudských práv stúpala. Výnimkou neboli ani medzinárodní novinári a novinárky a médiá.

Kritika vlády sa z médií do značnej miery vytratila. Odporcovia a odporkyne vlády sa uchýlili prevažne k vyjadrovaniu v prostredí internetových médií. Vláda bežne vydávala nariadenia na zablokovanie internetových stránok, proti ktorým prakticky nebolo možné odvolať sa, a internetový obsah podrobovala cenzúre. V apríli zablokovali turecké orgány prístup na internetovú encyklopédiu Wikipedia. Dôvodom

bola stránka, ktorá citovala články o údajnom prepojení tureckej vlády na niekoľko ozbrojených skupín v Sýrii. Wikipedia stránku upravil odmietla. Následne ostal prístup na Wikipediu zablokovaný počas celého roka.

NOVINÁRI A NOVINÁRKY

Medzi vyše sto novinármi a novinárkami ako aj zamestnancami a zamestnankyňami médií, ktorí boli koncom roka vo vyšetrovacej väzbe, boli aj traja zo sekulárneho opozičného denníka *Cumhuriyet*. V priebehu roka súd prepustil osem z ich kolegov, rozsudok súdu však stále nepadol. Novinári a novinárky z médií, ktorých činnosť pozastavili dekréty vydané v súvislosti s opatreniami po vyhlásení výnimočného stavu, museli naďalej znášať stíhanie, obviňovanie a zadržiavanie. Ahmet Altan, bývalý redaktor týždenníka Taraf, a jeho brat Mehmet Altan ostali od ich zadržania v júli 2016 vo vyšetrovacej väzbe kvôli údajnému členstvu v organizácii Fethullaha Gülena. To bol aj prípad 34 novinárov a novinárov pracujúcich pre denník Zaman. Zehra Doğanová, novinárka spravodajskej agentúry *Jinha* s čisto ženským kurdským personálom, bola odsúdená za teroristickú propagandu. V októbri nastúpila na výkon trestu vo výške dvoch rokov, deviatich mesiacov a dvadsiatich dvoch dní. İnana Kızılkaya, redaktora kurdskeho denníka *Özgür Gündem*, prepustili v novembri po 440 dňoch vo vyšetrovacej väzbe. Rozsudok v prípade jeho obvinenia z členstva v PKK zatiaľ nepadol.

Deniz Yucel, spravodajca nemeckého denníka *Die Welt*, bol uväznený vo februári. Koncom roka bol stále vo väzbe, pričom väčšinu času strávil v izolovanej väzbe, bez toho, aby bola proti nemu podaná obžaloba. Ayla Albayraková, novinárka denníka *Wall Street Journal*, bola kvôli článku z roku 2015 o ozbrojených konfliktoch medzi štátnymi bezpečnostnými silami a mládežníckymi skupinami prepojenými na PKK obvinená z teroristickej propagandy a v októbri ju odsúdili na trest odňatia slobody vo výške dvoch rokov a jedného mesiaca.

OBRANCOVIA A OBRANKYNE ĽUDSKÝCH PRÁV

Polícia v júli na stretnutí ľudskoprávných aktivistov a aktivistiek na ostrove Büyükada pri Istanbule zadržala všetkých 10 prítomných obrancov a obrankyň ľudských práv, vrátane dvoch cudzích štátnych príslušníkov. Osem z nich, vrátane riaditeľky Al Turecko İdil Eser, bolo v dôsledku svojich ľudskoprávných aktivít až do súdneho procesu v októbri vo vyšetrovacej väzbe na základe falošných obvinení z členstva v teroristickej skupine. Súd sa rozhodol pripojiť k tomuto procesu stíhanie Tanera Kılıça, predsedu správnej rady Al Turecko. Tanera Kılıça zadržali v júni na základe obvinení z členstva v organizácii FETÖ kvôli údajnému stiahnutiu sms aplikácie ByLock, ktorú údajne podľa štátnych orgánov používa predmetná organizácia na komunikáciu. Do konca roka ostal vo vyšetrovacej väzbe napriek tomu, že dve nezávislé forenzné analýzy ukázali, že si aplikáciu nestiahol, a prokuratúra nepredložila žiadne pádne dôkazy, ktoré by jej tvrdenia podložili.

Na základe obvinenia z teroristickej propagandy zatkli v auguste Murata Celikkana, vysluženého ľudskoprávneho aktivistu. Išlo o udalosť, ktorá sa odohrala v roku 2016, keď vyjadril solidaritu s novinármi z denníka *Özgür Gündem*. Podmienečne ho prepustili v októbri, keď už mal dva mesiace z celkového osemnásťmesačného trestu za sebou. Ďalším 16 aktivistom a aktivistkám boli udelené podmienečné tresty za ich angažovanosť. Trestné stíhanie nebolo doposiaľ zastavené v 18 prípadoch.

V súvislosti s pokusom o prevrat v roku 2016 bol v októbri zadržaný líder občianskej spoločnosti Osman Kavala. Obvinili ho z „pokusu o narušenie ústavného poriadku“. Koncom roka bol stále vo vyšetrovacej väzbe bez toho, aby boli proti nemu vznesené obvinenia.

V novembri bol na základe obvinení z členstva v teroristickej organizácii súdený Racci Bilici, podpredseda národného Združenia ľudských práv (IHD) a riaditeľ pobočky v meste Diyarbakir. Viac ako 20 ďalších úradníkov a úradníčok tohto združenia bolo stíhaných kvôli údajným trestným činom súvisiacim s terorizmom.

Päť zástupcov Asociácie progresívnych právnikov (ÇHD) bolo zadržaných počas policajných operácií v krajine. ÇHD sa zaoberala súdnymi ľudskoprávnymi prípadmi a jej činnosť ukončil jeden z dekrétov vydaných po vyhlásení výnimočného stavu v roku 2016. Títo zástupcovia boli obvinení z porušovania zákona na základe ich napojenia na PKK alebo na militantnú stranu Front oslobodenia revolučného ľudu (DHKP-C). V novembri zadržali celonárodného predsedu Asociácie progresívnych právnikov. Koncom roka bol stále vo vyšetrovacej väzbe.

AKTIVISTI A AKTIVISTKY

Štátne orgány sa zamerali na aktivistov a aktivistky kvôli ich kritickým postojom. Nuriye Gülmenová a Semih Özakça sa ocitli vo väzbe na základe súdneho nariadenia, ktoré sa odvolávalo na ich účasť na nenásilných protestoch. Od marca držali protestnú hladovku kvôli tomu, že ich po vyhlásení výnimočného stavu svojvoľne prepustili z práce. V októbri sa Semih Özakça dočkal prepustenia, ale Nuriye Gülmen ostala vo väzbe a v decembri ju odsúdili kvôli členstvu v strane DHKP-C. Proti rozsudku sa odvolala a stále čaká na rozhodnutie odvolacieho súdu. Obvinený Semih Özakça bol spod rovnakej obžaloby oslobodený. Zo strany polície pravidelne dochádza k zadržiavaniu protestujúcich, ktorí sa dožadujú ich prepustenia.

Vyššie 70 tzv. Akademikov a akademičiek za mier bolo obvinených zo šírenia straníckej propagandy PKK, keď podpísali petíciu za ukončenie ozbrojených záprakov na juhovýchode Turecka. Prvé súdne konania sa začali v decembri. Aktivistu Barbarosa Sansala zadržali v januári po tom, čo prostredníctvom sociálnych médií zverejnil odkazy kritizujúce vládu. V júni ho podľa čl. 301 Trestného zákona odsúdili za „hanobenie tureckého národa“ na odňatie slobody vo výške šiestich mesiacov a dvadsiatich dní.

SLOBODA ZHROMAŽĎOVANIA

Po tom, ako provinční guvernéri v rámci výnimočného stavu zaviedli svojvoľné a celoplošné zákazy, a polícia použila neprimeranú silu na potlačenie niekoľkých demonštrujúcich jednotlivcov, verejných demonštrácií ubudlo. Jedinou pozoruhodnou výnimkou v tomto trende bol nenásilný protestný „Pochod za spravodlivosť“, ktorý zorganizovala hlavná opozičná strana Republikánska ľudová strana (CHP). Tradičné istanbulske prvomájové demonštrácie sa konali mimo centra mesta a so súhlasom významných odborových združení.

Každoročný istanbulský sprievod Pride za práva LGBTI ľudí bol už tretíkrát po sebe zakázaný v záujme bezpečnosti, aj keď neopodstatnenej. Polícia zakročila použitím absolútne zbytočnej a neprimeranej sily, strieľaním gumových projektilov a svojvoľným zatýkaním, pričom sa zamerala na malé skupinky ľudí, ktoré sa zhromaždili na oslavu odkazu tohto sprievodu. V novembri vydali štátne orgány v Ankare zákaz na dobu neurčitú na všetky podujatia skupín bojujúcich za práva lesbí, gejov, bisexuálov, transexuálnych a intersexuálnych ľudí (LGBTI). Tento zákaz bol vydaný pred plánovaným filmovým festivalom s LGBTI tematikou, ktorý sa mal v meste konať. Aj tento zákaz zdôvodnili štátne orgány neopodstatnenými obavami o bezpečnosť.

V júni a v júli sa na 400 kilometrovom „Pochode za spravodlivosť“ medzi Ankarou a Istanbulom zúčastnilo 200 tisíc ľudí. Pochod sa začal po odsúdení poslanca za stranu CHP Enisa Berberoğlu na 25 rokov väzenia za obvinenia zo špiónážnej činnosti, podľa ktorých poskytol médiám videonahrávku, na ktorej bol zdokumentovaný údajný prevoz zbraní v dodávkach tureckej spravodajskej služby do Sýrie. V októbri bol rozsudok zrušený odvolacím súdom a prípad bol vrátený súdu prvej inštancie, aby vo veci opätovne rozhodol.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

Naďalej sa objavovali správy o prípadoch mučenia a rôznych formách zlého zaobchádzania počas pobytu v policajnej väzbe. Ich počet však v porovnaní s množstvom prípadov, ktoré sa vyskytli počas týždňov bezprostredne po pokuse o štátny prevrat v júli 2016, výrazne klesol. Turecké orgány odmietli udeliť Európskemu výboru na zabránenie mučenia povolenie na zverejnenie správy o prípadoch údajného mučenia v období po pokuse o štátny prevrat. Neexistoval žiadny účinný národný preventívny mechanizmus, ktorého mandát by zahŕňoval monitorovanie zariadení, kde sú ľudia zadržávaní. K dispozícii neboli žiadne štatistiky o prešetrení prípadov údajného mučenia a neexistovali žiadne dôkazy o tom, že prípady údajného mučenia boli dôkladne prešetrené.

Mimovládne organizácie v auguste informovali, že polícia a vojaci zbili v dedine Altinsu/Sapatan v provincii Sirnak na juhovýchode Turecka najmenej tridsať ľudí po tom, čo dvaja príslušníci bezpečnostných síl zomreli pri zrážke so stranou PKK. Podľa svedeckých výpovedí boli obyvatelia dediny vyhnaní z vlastných domovov, svojvoľne zadržaní, dobití na dedinskom námestí a desať z nich sa ocitlo v policajnej väzbe. Na sociálnych sieťach sa objavili fotografie zachytávajúce zranenia, ktoré dobití obyvatelia dediny utrpeli. Úrad guvernéra vo svojom stanovisku poprel existenciu prípadov údajného mučenia a trval na tom, že správy, ktoré sa opierajú o takéto obvinenia, sú teroristickou propagandou.

BEZTRESTNOSŤ

Prokuratúra a sudy boli v kontexte extrémneho politického tlaku dokonca ešte menej ochotné ako predchádzajúcich rokov prešetriť prípady údajného porušovania ľudských práv zo strany polície a orgánov činných v trestnom konaní, a zodpovedné osoby postaviť pred spravodlivý súd. Právnikov a právničky od podávania trestných oznámení odradilo zastrašovanie vo forme zadržavania a podávania návrhov na konania proti nim. Vo veci nespočetných prípadov údajného porušovania ľudských práv, ktoré sa objavili počas zákazu vychádzania na juhovýchode Turecka v rokoch 2015 a 2016, nenastal žiaden pokrok. Hoci od ratifikácie Istanbulskeho dohovoru o boji proti násiliu páchanému na ženách ubehlo viac ako päť rokov, implementácia bola chybná a počet správ o násilí páchanom na ženách naďalej stúpal.

V apríli sa začal súdny proces s policajtom, ktorý bol obvinený zo zabitia Berkina Elvana. Berkin Elvan zomrel na následky zranenia po tom, ako ho do hlavy trafila plechovka slzného plynu počas protestov v parku Gezi v júni 2013. Vyšetrenie sa značne oneskorilo, pretože nebolo možné získať zábery z priemyselnej kamery na mieste činu.

Od strelby 28. novembra 2015 na ľudskoprávneho advokáta a predsedu *Diyarbakirskej asociácie advokátov* Tahira Elçiho, ktorá mala pre neho fatálne následky, už uplynuli viac ako dva roky, doteraz však polícia nevypátrala žiadnych podozrivých. Vyšetrenie naďalej mária rôzne oneskorenia alebo úplné zlyhanie pri získavaní záberov z priemyselnej kamery.

V júli vláda zverejnila informácie v súvislosti s 34 prípadmi, ktoré sa dostali pred Európsky súd pre ľudské práva. Tieto prípady pojednávali o údajnom porušovaní práva na život, zákaze mučenia a práve na slobodu a bezpečnosť v juhovýchodnom Turecku počas zákazu vychádzania v rokoch 2015 a 2016.

Organizácia *We Will Stop Femicide* informovala o rastúcom počte vražd žien a klesajúcom záujme médií o túto tému. Vo svojej správe uviedla, že do 25. novembra bolo zavraždených 392 žien.

PORUŠOVANIA OZBROJENÝMI SKUPINAMI

Zneužívanie zo strany ozbrojených síl neustalo, avšak počet bezhlavých útokov a útokov na širokú verejnosť v posledných rokoch klesol.

V januári si strelba v obľúbenom nočnom klube v Istanbule vyžiadala 39 obetí a vyše 70 zranených. K útoku sa priznala ozbrojená skupina napojená na Islamský štát (IS).

V tom istom mesiaci prišli v meste Izmir pri útoku na budovu súdu o život dvaja ľudia a desať bolo zranených. K útoku sa priznala skupina Sokoli oslobodenia Kurdistanu prepojená na PKK.

V júni prevzala PKK zodpovednosť za zabitie učiteľa Necmettina Yılmazza, ktorého uniesla z provincie Tunceli/Dersim na juhovýchode Turecka.

HROMADNÉ PREPÚŠŤANIE

Po vydaní dekrétov boli zamestnanci a zamestnankyne verejného sektora podozriví z údajného prepojenia na teroristické skupiny naďalej prepúšťaní zo zamestnania. V priebehu roka bolo takto postavených mimo službu 20 tisíc zamestnancov a zamestnankýň. Od júla 2016 sa tak celkový počet vyšplhal na 107 tisíc. Mnohí ľudia nemohli pokračovať vo výkone svojho povolania. Po prepustení ich označili za teroristov a teroristky, následkom čoho mali problém nájsť si prácu. Štátne orgány v januári rozhodli, že prípady prepúšťania bude skúmať sedemčlenná odvolacia komisia. Táto komisia bola zriadená až v júli 2017 a do konca roka stihla rozhodnúť ani nie o stovke z celkových 100 tisíc podaných odvolaní. Komisia sa ocitla pod paľbou kritiky, ľudia boli presvedčení, že nie je dostatočne nezávislá a nemá potrebnú kapacitu na výkon svojej funkcie. V júni vyhlásil Európsky súd pre ľudské práva návrh *Köksal versus Turecko* za neprípustný a rozhodol, že nie je dôvod domnievať sa, že by komisia nekonala v súlade s právom na účinný opravný prostriedok. Rozhodnutie súdu vytvorilo priestor pre opätovné posúdenie účinnosti konania komisie v budúcnosti.

VYSÍDLOVANIE ĽUDÍ V RÁMCI KRAJINY

Odhaduje sa, že z celkového počtu 500 tisíc vysídlených ľudí, ktorí museli v rokoch 2015 a 2016 opustiť svoje domovy v oblasti so zakázaným vychádzaním na juhovýchode Turecka, mnohí nemali prístup k riadnemu bývaniu a primeraným zdrojom na živobytie. V mnohých prípadoch sa ľudia nemohli vrátiť domov, pretože ich domy boli počas vojenských operácií zničené. Štátne orgány nevypracovali komplexný plán, ktorý by ponúkol možnosť, ako by vrátiť občanov domov.

Občania žijúci v centrálnej štvrti Sur v provincii Diyarbakir, ktorí už raz boli vysídlení zo svojich domovov, ich stratili druhýkrát, keď boli kvôli plánovanej revitalizácii celej štvrti násilím nútení opustiť svoje nové domovy. V máji prerušili dodávky vody a elektriny stovkám občanom – očividne išlo o to, aby ich donútili odísť.

ĽUDIA NA ÚTEKU A AZYL

Turecko naďalej hostilo jednu z najväčších utečeneckých skupín na svete. Len zo Sýrie bolo v krajine registrovaných vyše 3,3 miliónov ľudí. Napriek zavedeniu nových iniciatív, ktoré mali situáciu ľudí na úteku zlepšiť, nemali mnohí z nich postačujúci prístup k zdrojom živobytia, bývaniu, zdravotnej starostlivosti a možnostiam vzdelávania ich detí. Ľudia na úteku, okrem tých zo Sýrie, nemali prístup k spravodlivému a účinnému konaniu o priznávaní postavenia utečenca alebo utečenkyne. Pravidelne sa objavovali správy o nútených návratoch ľudí na úteku, ako aj žiadateľov a žiadateľiek o azyl, a to aj do Sýrie. Činnosť medzinárodných humanitárnych mimovládnych organizácií bola výrazne narušená kvôli obmedzeniam, ktoré na ne uvalili štátne orgány, a v niekoľkých prípadoch museli dokonca opustiť krajinu, pretože im povolenie pracovať na území Turecka odobrali.

Objavili sa aj správy o kolektívnom násilnom vyhodení sýrskych a iránskych ľudí na úteku ako aj žiadateľov a žiadateľiek o azyl zo záchytného centra v meste Van na východe Turecka späť do krajín, odkiaľ prišli. Malo sa tak udiť koncom mája a začiatkom júla. Podľa informácií sa muselo dvesto ľudí z Iraku a tristo zo Sýrie vrátiť do krajiny ich pôvodu po tom, ako úrady prinútili jednotlivcov podpísať dohodu o dobrovoľnom návrate.

AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International je celosvetové hnutie viac ako 7 miliónov ľudí, ktorí sa usilujú o dodržiavanie ľudských práv na celom svete. Snažíme sa naplniť poslanstvo Všeobecnej deklarácie ľudských práv a ostatných medzinárodných ľudskoprávných štandardov všade a pre všetkých na svete.

Cieľom Amnesty International je viesť výskum a aktivity s cieľom zabrániť alebo ukončiť závažné porušenia všetkých ľudských práv – občianskych, politických, sociálnych, kultúrnych a ekonomických. Či sa jedná o slobodu prejavu a zhromažďovanie, fyzickú a duševnú integritu osôb, ochranu pred diskrimináciou alebo o právo na bývanie, všetky práva sú nedeliteľné.

Amnesty International je financovaná predovšetkým členskými a verejnými príspevkami. Organizácia nežiada ani neprijíma na výskumy a kampane proti porušovaniu ľudských práv žiadne zdroje. Amnesty International je nezávislá od vlád, politických ideológií, ekonomických záujmov a vierovyznaní. Amnesty International je demokratické hnutie, v ktorom sú hlavné rozhodnutia prijímané predstaviteľmi zo všetkých národných sekcií na stretnutiach Medzinárodnej rady, ktoré sa konajú každé dva roky. Aktuálne informácie o našej organizácii sú k dispozícii online.

Prvé vydanie v roku 2018
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1 Easton Street, London WC1X 0DW
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

© Amnesty International 2018

Index: POL 10/6700/2018
ISBN: 978-0-86210-499-3

Katalógový zápis pre túto knihu je dostupný v British Library.

Originálny jazyk: Angličtina

Okrem inej špecifikácie spadá obsah tejto publikácie pod licenciu Creative Commons.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Viac informácií je dostupných na našej stránke: www.amnesty.org

amnesty.org

Táto správa dokumentuje prácu a vyjadruje znepokojenia Amnesty International v roku 2017. Chýbajúce záznamy o určitej krajine alebo území neznamenajú, že sa tam v roku 2017 nestali žiadne porušenia ľudských práv, ktoré by znepokojili Amnesty International. Ani dĺžka jednotlivých správ ku krajinám nie je merítkom porovnania záujmu Amnesty International v danej krajine.